

Laura Korpikoski ja Mikael Larimo

Ehkäisevä lastensuojelu varhaiskasvattajien näkökulmasta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

2.11.2017

Tekijät Otsikko	Laura Korpikoski, Mikael Larimo Ehkäisevä lastensuojelu varhaiskasvattajien näkökulmasta
Sivumäärä Aika	43 sivua + 2 liitettä 2.11.2017
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi ja varhaiskasvatus
Ohjaajat	Niina Pietilä, Lehtori Jyrki Konkka, Yliopettaja
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, mitä ehkäisevä lastensuojelu on päiväkodin arjessa varhaiskasvatushenkilöstön näkökulmasta. Opinnäytetyössä käsitellään lasten hyvinvointia sekä ehkäisevän työn tarvetta varhaiskasvatuksessa.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Opinnäytetyön työelämäyhteistyökumppanina toimi eräs helsinkiläinen päiväkot. Tutkimusaineistona oli seitsemälle päiväkodin varhaiskasvattajalle pidetty ryhmähaastattelu. Haastattelu toteutettiin käyttäen teemahaastattelun menetelmää. Alustava kysymysrunko muodostettiin teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Haastattelussa ei kuitenkaan edetty täysin valmiin rungon mukaan, sillä haastattelun muoto oli keskustelevala. Ryhmähaastatteluun osallistui seitsemän varhaiskasvattajaa. Saatu aineisto analysoitiin sisällönanalyysin menetelmää käyttäen.</p> <p>Aineiston perusteella varhaiskasvatus voidaan nähdä keskeisenä ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisen ympäristönä. Aineistosta nousseet asiat ja opinnäytetyön teoreettinen viitekehys tukivat toisiaan. Aineistosta kävi ilmi, etteivät varhaiskasvattajat tiedosta täysin työnsä lastensuojelullisesti ehkäisevää ulottuvuutta. Haastateltavat toivat kuitenkin esille varhaiskasvatustoimintaan sisältyviä asioita, jotka vastaavat ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisen tavoitteita. Opinnäytetyö tuo varhaiskasvattajille tietoa varhaiskasvatuksessa toteutettavasta ehkäisevästä lastensuojelusta ja sen merkityksestä. Lisäksi opinnäytetyön tuloksista tulee ilmi, minkä ehkäisevän työn sisältöjen toteuttamisessa varhaiskasvatuksessa on vielä kehitettävää.</p> <p>Pienen otoksen vuoksi saadut tulokset eivät välttämättä ole yleistettävissä. Toisaalta varhaiskasvatuksen ja ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisen sisällöt tulisi olla suunnilleen samansuuntaiset kaikissa Suomen päiväkodeissa. Jatkossa voitaisiin tutkia, miten ehkäisevä lastensuojelu koetaan ja miten sitä toteutetaan päiväkodeissa esimerkiksi koko Helsingissä. Myös eri kaupunkien tilannetta voitaisiin vertailla. Tutkimuksen kautta pystyttäisiin lisätä varhaiskasvatushenkilöstön tietoisuutta työnsä lastensuojelullisesti ehkäisevän ulottuvuuden merkityksestä. Lisäksi saataisiin arvokasta tietoa siitä, mitä kehitettävää ehkäisevän työn kentällä varhaiskasvatuksessa vielä on.</p>	
Avainsanat	varhaiskasvatus, ehkäisevä lastensuojelu, kasvatusyhteistyö, lasten hyvinvointi

Authors Title	Laura Korpikoski, Mikael Larimo Preventive child protection from point of early childhood educators view
Number of Pages Date	43 pages + 2 appendices 2.11.2017
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services and early childhood education
Instructors	Niina Pietilä, Senior Lecturer Jyrki Konkka, Senior Lecturer
<p>This thesis aims to find out what kind of preventive child protection is used in kindergartens on a daily basis from the point of view of early childhood educators. This thesis considers the need of preventive child protection and children's well-being.</p> <p>Seven early childhood educators from a kindergarten in Helsinki were surveyed for the thesis. This thesis is a qualitative research and the used methods consisted of a group interview and conducting a thematic interview. The theoretical framework formed the base for the questionnaire but the interview itself was dialogical and did not follow the questions strictly. The data from the survey has been analyzed by using the content analysis method.</p> <p>Based on the analyzed data, early childhood education can be seen as an essential environment for the preventive child protection. Analyzed data indicate that the early childhood educators are not fully aware of the preventative part of child protection in their work. Despite of that, they described many parts of the early childhood education which had mutual goals with preventive child protection. From this thesis, the early childhood educators could obtain some valuable knowledge about preventive child protection and its' relevance in the early childhood education. In addition, the results show which parts of the preventive child protection could be improved in early childhood education.</p> <p>By the small sample of the survey, it is not possible to generalize the results. However, on the other hand, the contents of early childhood education and preventive child protection should be on the same level in the whole country. In the future, studies could survey how the early childhood educators find out their work as a preventive child protection in the whole Helsinki area or how the phenomenon is shown between the cities at the national level. That kind of study could increase early childhood educators' awareness of preventative part of child protection in their work. In addition, some valuable information could be found on how it still is possible to advance the fields of early childhood education and preventive child protection.</p>	
Keywords	early childhood education, preventive child protection, educational partnership, children's well-being

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Varhaiskasvatus	2
3	Ehkäisevä lastensuojelu	3
3.1	Ehkäisevän lastensuojelun tarve	6
3.2	Lasten hyvinvointi	8
3.2.1	Yleissopimus lapsen oikeuksista	9
3.2.2	Hyvinvoinnin tila ja ylisukupolvisuus	10
4	Erilaiset tuen muodot varhaiskasvatuksessa	11
4.1	Yleinen tuki	11
4.1.1	Oppimisympäristö	12
4.1.2	Kestävä elämäntapa	13
4.1.3	Leikin merkitys	14
4.1.4	Kasvatusyhteistyö	15
4.2	Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	16
5	Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	18
5.1	Yhteistyön eri ulottuvuudet	19
5.2	Yhteistyön haasteet	20
6	Opinnäytetyön toteutus	21
6.1	Tutkimuskysymys ja kohderyhmä	21
6.2	Aineiston hankinta ja analysointi	22
6.3	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	24
7	Opinnäytetyön tulokset	25
7.1	Päiväkodin toiminta	26
7.2	Mielikuvia ehkäisevästä lastensuojelusta	27
7.3	Sosiaalinen kestävä kehitys ja leikin merkitys	28
7.4	Moniammatillinen yhteistyö sekä kehityksen ja oppimisen tuki	29
7.5	Yhteistyö huoltajien kanssa	30
8	Johtopäätökset	33

9	Pohdinta	36
	Lähteet	39
	Liitteet	
	Liite 1. Haastattelun kysymysrunko	
	Liite 2. Informaatiokirje haastateltaville	

1 Johdanto

Lasten hyvinvointi on historian saatossa parantunut huomattavasti. Viime aikoina lasten ja lapsiperheiden huomioiminen on kuitenkin heikentynyt leikkausten myötä. Nykyisin perheiden kohtaamat haasteet ovat aiempaa monimuotoisempia ja esimerkiksi lapsiköyhyys on kasvussa. Lisäksi ongelmat kasaantuvat ja siirtyvät sukupolvelta toiselle. Kaikesta tästä huolimatta ongelmia osataan onneksi tunnistaa nykyisin entistä varhaisemmassa vaiheessa. (Toimiva lastensuojelu 2013: 25, 26, 27.) Näin ollen ehkäisevän lastensuojelutyön rooli lapsiperheille suunnatuissa palveluissa korostuu.

Tässä opinnäytetyössä selvitämme varhaiskasvatushenkilöstön kokemuksia päiväkodissa tehtävästä ehkäisevästä lastensuojelutyöstä ja miten ehkäisevä työ näkyy päiväkodin arjessa. Opinnäytetyö tuo varhaiskasvattajille tietoa varhaiskasvatuksessa toteutettavasta ehkäisevästä lastensuojelusta ja sen merkityksestä. Lisäksi opinnäytetyön tuloksista tulee ilmi, mitä ehkäisevän työn sisältöjä päiväkodissa tulisi vielä kehittää.

Opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen pohjaten pidämme varhaiskasvatuksen perustehtävää lastensuojelullisesti ennaltaehkäisevänä, koska varhaiskasvatuksella ja ehkäisevällä lastensuojelulla on Suomen lakiinkin perustuvia yhteisiä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten hyvinvointia sekä turvata lasten tasapainoinen kehitys ja kasvu. Näiden tavoitteiden toteutuessa voitaneen puhua ehkäisevästä lastensuojelusta. (Varhaiskasvatustalaki 36/1973 § 2a; Lastensuojelulaki 417/2007 § 4.) Varhaiskasvatustoiminta edesauttaa lasten hyvinvointia muun muassa luomalla turvallisen ympäristön ja tukemalla leikkiä sekä sosiaalista vuorovaikutusta. Myös monialaisella yhteistyöllä ja huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on suuri merkitys lasten hyvinvointiin ehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta.

Opinnäytetyömme on toteutettu kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Toteutimme opinnäytetyön helsinkiläisessä päiväkodissa. Aineiston keräsimme haastattelemalla päiväkodissa työskenteleviä varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Haastattelimme varhaiskasvattajia ryhmähaastattelun ja avoimen teemahaastattelun menetelmin. Toteutimme haastattelun keväällä 2017, jonka jälkeen litteroimme haastattelun ja analysoimme aineiston sisällönanalyysin menetelmää käyttäen.

Koemme opinnäytetyömme aiheen ajankohtaiseksi monestakin syystä. Julkisessa keskustelussa on jo muutaman vuoden ajan näkynyt vahvasti lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun kuormittuminen, varsinkin pääkaupunkiseudulla. Samaan aikaan ennaltaehkäisyyn merkitystä on korostettu. Pienten lasten tukemisen osalta päiväkodit ovat mitä merkittävimmissä roolissa ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisessa. Kuitenkin päiväkotien ryhmäkokoja kasvatetaan lakimuutoksin entisestään, eikä varhaiskasvatushenkilöstö näin ollen pysty välttämättä toteuttamaan ryhmän tarpeisiin vastaavaa pedagogista toimintaa ja tarjoamaan lapsille sekä heidän perheilleen riittävää yksilökohtaista tukea. Vuonna 2016 voimaan tulleet uudet valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet antavat kuitenkin hyvät lähtökohdat laadukkaalle varhaiskasvatustoiminnalle. Olisi tärkeää, että ehkäisevän lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen tavoitteet huomioitaisiin yhtenäisenä kokonaisuutena. Koemme ehkäisevään lastensuojelutyöhön panostamisen ja sen tiedostamisen päiväkodeissa erittäin tärkeänä lasten hyvinvoinnin kannalta.

2 Varhaiskasvatus

Nykyisellä varhaiskasvatuksella on pitkä historiansa. Sen varhaisimmat juuret ovat kansakoulujärjestelmän synnyn ja teollistumisen ajassa. Ensimmäinen kansanlastentarha perustettiin Suomeen vuonna 1888. Päivähoitojärjestelmän syntymisen historia kuitenkin sijoittuu Suomessa sotien jälkeiseen hyvinvointivaltion rakentamisen aikakauteen. Yhteiskunnan järjestämän varhaiskasvatuksen merkitys vahvistui, kun subjektiivinen oikeus kunnan järjestämään päivähoitoon tuli voimaan vuonna 1996. Muutosten myötä varhaiskasvatuksen perustehtävään kohdistuvia muutoksia sekä varhaiskasvatuksen lähtökohtia on ollut tarve selkiyttää. (Alila ym. 2014: 8; Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007: 8; Kyrönlampi-Kylmänen 2010: 54.)

Lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen säädetään varhaiskasvatuslaissa. Varhaiskasvatusta voidaan järjestää päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973 § 1.) Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää, ja se täydentää sekä tukee kodin kasvatustehtävää. Suurin osa lapsista osallistuu varhaiskasvatukseen ennen oppivelvollisuuden alkua. Päiväkotit on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodin toiminta on ryhmämuotoista ja ryhmät on pedagogisesti tarkoituksenmukaisesti muodostettu.

(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 8, 14, 17, 18.) Varhaiskasvatus on lapsen tavoitteellinen ja suunnitelmallinen hoito, opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuus, jossa pedagogiikka painottuu. Lapsen hoitopaikka on pyrittävä järjestämään niin, että hoitoa on saatavilla jatkuvasti lapsen tarvitsemana vuorokauden aikana. Varhaiskasvatukselle on asetettu omat tavoitteensa varhaiskasvatuslaissa. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973 § 1, § 2, § 2a.)

Lapsille on varmistettava tarkoituksenmukainen varhaiskasvatusympäristö. Varhaiskasvatuksessa on tuettava jokaisen lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista hänen ikänsä ja kehityksensä mukaan. Kaikille lapsille on turvattava yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen. Lasten koulutuksellista tasa-arvoa tulee edistää tukemalla oppimisen edellytyksiä ja edistämällä lasten elinikäistä oppimista. Myös sukupuolten tasa-arvoa sekä valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa toisten kulttuurista, kielellistä, katsomuksellista ja uskonnollista taustaa on edistettävä. Varhaiskasvatushenkilöstön on luotava lapsiin mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet. Myös lasten toimimista vertaisryhmässä ja toisten ihmisten kunnioittamista sekä lasten yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja tulee kehittää. Lapsilla pitää olla mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua itseään koskeviin asioihin. Lapsen mahdollinen yksilöllinen tuen tarve on tunnistettava ja tarkoituksenmukaista tukea on järjestettävä tuen tarpeen ilmettyä. Varhaiskasvatuksessa on toteutettava monipuolista pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatushenkilöstö toimii yhteistyössä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseksi. Lisäksi vanhempaa tai muuta huoltajaa tulee tukea kasvatustyössä. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973 § 2a.) Varhaiskasvatuksen yhtenä voimavarana on päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2017: 11).

3 Ehkäisevä lastensuojelu

Lastensuojelun ehkäisevä työ juontaa juurensa 1800-luvulta, jolloin syntyi tarve lasten yhteiskunnalliseen kasvatukseen. Tällöin lasten käyttöä työvoimana teollisuudessa rajoitettiin oikeudellisin toimin. Varsinainen ehkäisevän työn aikakausi alkoi 1960-luvulla hyvinvointivaltion aikakauden alkaessa, minkä jälkeen palvelurakenne on muuttunut yhä enemmän ehkäisevään suuntaan. Vastuu ehkäisevästä työstä kuuluu monille eri

toimijoille, ja ehkäisevää työtä tehdään monilla eri tasoilla. Ehkäisevän työn edellytyksiä ovat yhteiskunnallisesti avoin demokraattinen keskustelu ja päätöksenteko. Yleisestä lasten hyvinvointia koskevasta tutkimuksesta ei voida tehdä suoria johtopäätöksiä käytännön toimintaan, joten tutkimusta lastensuojelun ehkäisevän työn alueelta tarvitaan. Näin ehkäisevän työn vaikutuksia pystytään arvioimaan ja työtä suuntaamaan paremmin. Tutkimusta on hyvä tehdä sekä määrällisesti että laadullisesti. Ehkäisevään työhön voi liittyä myös eettisiä esteitä, kuten pelko liian suuresta uskosta ehkäisevän työn mahdollisuuksiin. Toinen pelko voi myös liittyä ihmisten vahingoittamiseen puuttumalla heidän elämäänsä, kun vaikeuksia ei vielä ole. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004: 157, 164, 180.)

Lastensuojelulain tavoitteena on turvata lapsen oikeus monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen, turvalliseen kasvuympäristöön sekä erityiseen suojeluun. Lain mukaan vanhemmilla ja huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Kunnan on kuitenkin tarvittaessa järjestettävä lastensuojelua lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi. Ehkäisevä lastensuojelu eroaa lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta siten, että se koskee kaikkia lapsia, eikä ehkäisevän tuen piiriin pääsemiseksi vaadita lastensuojelun asiakkuutta. Ehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on edistää ja turvata kaikkien lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan peruspalveluiden piirissä, muun muassa päivähoidossa erilaisin tuen muodoin. Kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Kyseiseen suunnitelmaan kirjataan muun muassa tiedot lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista. Viranomaisten, jotka työskentelevät lasten ja perheiden kanssa on tuettava vanhempia ja huoltajia kasvatustehtävässä, tarjottava tarpeellista apua ja ohjattava perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 1, § 2, § 3a, § 12.)

Lastensuojelun asiakkuus alkaa, jos lapsen hyvinvoinnista on herännyt huoli ja siihen liittyen on tehty lastensuojeluilmoitus. Asian vireille tulon jälkeen lastensuojelun sosiaalityöntekijä arvioi lastensuojelun tarpeen, ja mikäli tukea ei tarvita asiakkuus päättyy. Jos tuen tarvetta ilmenee, laaditaan yksilöllinen asiakassuunnitelma ja toimitaan sen mukaisesti. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun palveluihin kuuluvat avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto. Tämä kaikki on lastensuojelutyötä, jota sosiaaliviranomaiset toteuttavat, kun

lastensuojelun asiakkuudesta on päätetty. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 3, § 26.) Lastensuojelun kolme perustehtävää ovat lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässään sekä varsinainen lasten suojelu (Lastensuojelun käsikirja 2016).

Ehkäisevällä lastensuojelulla puolestaan tarkoitetaan avun tarjoamista riittävän varhain. Riittävän varhaista apua tarjoamalla voidaan ehkäistä ongelmien syntymistä ja pahenemista. Esimerkiksi päivähoidossa tarjottavat tuen muodot ovat ehkäisevää lastensuojelua. Lisäksi ehkäisevään lastensuojeluun kuuluu merkittävänä osana hyvinvoinnin seuraaminen ja kehittäminen. (Lastensuojelun käsikirja 2016.) Myös lasten varhaiskasvatusta määrittävissä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa säädetään, että tukea on järjestettävä riittävän varhain ja kohdennetusti, jotta ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista voidaan ehkäistä. Tuki on järjestettävä välittömästi tuen tarpeen ilmettyä. Tällaisessa tilanteessa myös yhteistyö huoltajien kanssa korostuu. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 52, 53.)

Tarttumisesta lapsen asioihin aikuisen huolen herättyä käytetään nimitystä varhainen puuttuminen. Huolenaiheita voivat olla esimerkiksi lapsen elämäntilanne, kehitys, hyvinvointi tai olosuhteet. Varhainen puuttuminen on ennaltaehkäisevää toimintaa, mutta se käsittää ennaltaehkäisyn lisäksi korjaavia toimia. Varhaisen puuttumisen tukitoimia ovat kehitysviivästymään liittyviin erityistarpeisiin tai niiden riskeihin vastaaminen. Toimintamallissa painottuvat moniammatillisuus, ympäristönäkökulma ja varhaislapsuus. Moniammatillinen lähestymistapa on varhaisen puuttumisen keskeisin piirre, sillä monet eri asiantuntijat toimivat siinä yhteistyössä. Varhaislapsuuden painottaminen on perusteltua, sillä tutkimuksesta on tullut ilmi, etteivät kouluikässä tehdyt interventiot ole yhtä tuloksellisia kuin ennen koulua aloitetut interventiot. (Huhtanen 2004: 188, 189.)

Ennaltaehkäisevästä toiminnasta voidaan käyttää myös nimitystä preventio. Preventio toteutuu erilaisten interventioiden kautta. Prevention kohteena on ryhmä, yksilö tai riskitilanne. Varhaisen puuttumisen toimintamallissa huomioidaan lapsen ympäristö ja elämänpiiri kokonaisuutena. Perhekeskeiset preventiomallit ovatkin vaikuttavampia kuin pelkästään lapsiin tai vanhempiin kohdennetut. Varhaisen puuttumisen toimintamallien kehittämiseen tarvitaan henkilöstön kouluttamista ja työnohjausta. Myös Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskuksen asiakirjoissa painotetaan varhaisen puuttumisen

tutkimusta sekä käytännön toimintamalleja ja niiden kehittämistä. (Huhtanen 2004: 189, 190, 191, 192, 205.)

Lastensuojelun ehkäisevä työ on eettisesti vaativaa, sillä toiminnan tavoitteena on koko lapsiväestön hyvinvointi. Työllä pyritään takaamaan hyvän lapsuuden edellytykset ja estämään negatiivisen kehityskulun syntyminen tai sen syveneminen. Ehkäisevällä työllä tarkoitetaan kaikille tarkoitettuja hyvinvointia tukevia palveluja, joiden tarkoituksena on ehkäistä tietyssä elämäntilanteessa olevien lasten tai tietyn lapsiryhmän huono-osaisuus tai syrjäytyminen. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004: 154, 159.)

3.1 Ehkäisevän lastensuojelun tarve

Painopisteen siirtäminen ennaltaehkäiseviin toimiin oli yksi vuonna 2008 voimaan tulleen lastensuojelulain keskeisimmistä tavoitteista (Lastensuojelulaki 417/2007). Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strategisen ohjelman yhtenä kymmenen vuoden tavoitteena on siirtää sosiaali- ja terveydenhuollon osalta painopiste ennaltaehkäiseviin palveluihin. Palveluissa tulisi painottaa ehkäisevää työtä ja varhaista tukea. Näiden uudistusten myötä yhteisillä varoilla voitaisiin saavuttaa enemmän hyvinvointia ja terveyttä. (Ratkaisujen Suomi 2015: 20.) Ehkäisevän työn tarve tulee esille myös esimerkiksi yleissopimuksessa lapsen oikeuksista. Sopimuksen mukaan muun muassa ehkäiseviä perhepalveluita ja ehkäisevää vanhempainohjausta on kehitettävä (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991: 24 artikla). Vuonna 2011 Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien komitea on suositellut, että Suomi lisäisi resursseja vanhempainkasvatukseen ja perheneuvontaan. Lisäksi komitean suosituksia olivat varhaisen puuttumisen ja tuen sekä ennaltaehkäisevien palvelujen vahvistaminen. (Aira, Hämylä, Kannas, Aula & Harju-Kivinen 2014: 124.) Kun painopistettä siirretään ehkäisevään työhön ja varhaiseen tukeen, on kuitenkin huomioitava, ettei voimavaroja voida vähentää sieltä, missä kustannukset ovat suurimpia, palvelutarpeet kasautuneimpia ja inhimillinen kärsimys suurinta (Yliruka 2016: 17).

Sosiaali- ja terveysministeriön Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän yhtenä tehtävänä oli selvittää, miten ehkäisevät toimintamuodot lapsiperheiden palveluissa toimivat. Lisäksi tarkoituksena oli tehdä toimenpide-ehdotuksia ongelmakohtien poistamiseksi ja lainsäädännön muuttamiseksi. Selvitysryhmä keskittyi tarkastelemaan pääasiassa jo olemassa olleita aineistoja. (Toimiva lastensuojelu 2013: 7, 8.) Myös ammattijärjestö

Talentia ja Lastensuojelun keskusliitto tekivät vuonna 2010 peruspalveluiden työntekijöille kyselyn, jossa selvitettiin, millaisia kokemuksia eri ammattiryhmillä oli ehkäisevästä lastensuojelusta lastensuojelulain voimaantulon jälkeen. Heiltä kysyttiin asioita, jotka liittyivät siihen, mikä ehkäisevässä lastensuojelussa oli toimivaa ja miten sitä tulisi kehittää. Kyselyyn osallistui 120 päivähoiton työntekijää. Kyseisen kyselyn tulokset eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä tai valtakunnallisesti kattavia. (Paavola 2010: 4.)

Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportin mukaan aineistoista tuli ilmi ehkäisevien palvelujen toimimattomuus ja puute. Aineistojen perusteella näyttäisi siltä, että ongelmat lisääntyvät ja korjaavien palvelujen menot kasvavat, vaikka perheitä on yritetty tukea monin tavoin ja lasten sekä nuorten syrjäytymistä on pyritty ehkäisemään. 1990-luvun laman vuoksi tehdyt peruspalvelujen leikkaukset näyttäisivät vaikuttavan edelleen erityisesti lasten hyvinvointiin. Ongelmana tuntuu olevan myös palvelujen heikko hallinta, minkä seurauksena lapset ajautuvat yhä enemmän lastensuojelun asiakkuuteen. Siirtymisestä korjaavista toimista enemmän ennaltaehkäisevien toimien suuntaan on kyllä puhuttu paljon, mutta konkreettiset teot ovat kuitenkin olleet vähäisiä. (Toimiva lastensuojelu 2013: 11, 13, 14, 28.) Talentian ja Lastensuojelun keskusliiton kyselyyn vastanneiden käsitykset ehkäisevän lastensuojelun sisällöstä ja lastensuojelulain asettamista määräyksistä olivat tulosten mukaan paikoin melko suppeita. Ehkäisevä lastensuojelu on taloudellisesti ja inhimillisesti katsottuna tärkeää ja kehittyäkseen se tarvitsee monimuotoisempia toimintatapoja. (Paavola 2010: 20, 22.) Suotuisan lapsuuden pohja rakennetaan erityisesti varhaislapsuudessa ja hyvä lapsuus onkin investointi elinikäiseen hyvinvointiin sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta. Lapsen hyvä vuorovaikutus vanhempiensa kanssa ja turvallinen huolenpito ovat yhteydessä hyvään kehitykseen. Varhaislapsuus on kehityksen kannalta tärkeä aika myös tarvittavan tuen järjestämiselle. Riskitekiäjien lisäksi on muistettava niiden rinnalle nousseet suojatekiäjät, jotka vahvistavat lapsen vastustuskykyä riskitekiäjiä vastaan. Lapsille suunnattujen palvelujen henkilöstön on osattava arvioida kotikasvatuksen toimivuuden kokonaisuutta ja tarjottava tarvittaessa tarkoituksenmukaista tukea. (Toimiva lastensuojelu 2013: 28, 29, 30.)

Talentian ja Lastensuojelun keskusliiton kyselyn mukaan ehkäisevän lastensuojelun yhteistyössä päivähoiton asema näyttää olevan heikko ja selkiytymätön (Paavola 2010: 25). Toimiva yhteistyö on tärkeä resurssi ehkäisevän lastensuojelutyön kannalta (Toimiva lastensuojelu 2013: 8). Päivähoitossa toivotaankin yhteistyön kehittämistä (Paavola 2010: 18). Monet perheiden tilanteet, kuten vanhempien erot tai päihde- ja

mielenterveysongelmat edellyttäisivät eri palvelusektoreiden yhteistyötä, joka ei kuitenkaan aina toimi niin kuin pitäisi (Toimiva lastensuojelu 2013: 44, 47). Lasten parissa työskentelevät toivovat myös lisää koulutusta lastensuojelusta (Paavola 2010: 20). Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän yhtenä ehdotuksena olikin, että yleisissä palveluissa lasten kanssa työskenteleville annettaisiin täydennyskoulutusta lastensuojeluun liittyen. Näin työntekijät saisivat lisää tietoa ja heidän ammatilliset työskentelyvalmiutensa vahvistuisivat. (Toimiva lastensuojelu 2013: 42.) Talentian ja Lastensuojelun keskusliiton kyselystä tuli ilmi, että päivähoiton henkilöstöllä on liian vähän tietoa ehkäisevästä lastensuojelusta ja sen menetelmistä. Esille tuotiin myös lisääntynyt työmäärä ja vastaavasti liian vähäiset resurssit. Tulosten mukaan päivähoidossa koetaan kuitenkin, että huolesta puhutaan entistä aiemmin ja perheitä autetaan varhaisemmassa vaiheessa. (Paavola 2010: 12, 17, 18.)

3.2 Lasten hyvinvointi

Hyvinvointi on hyvin moniulotteinen käsite ja ilmiö, eikä sitä ole helppoa määritellä yksiselitteisesti. Suomessa hyvinvointi kuvaa fyysistä ja psyykkistä terveyttä sekä laajaa joukkoa yksilöllisiä mielikuvia ja tuntemuksia hyvinvoinnin edellytyksistä. (Salmi & Lipponen 2013: 3.) Hyvinvointia määrittäviä tekijöitä ovat esimerkiksi fyysinen ja sosiaalinen ympäristö, perimä sekä terveysvalinnat (Aira ym. 2014: 61). Myös lapsen elämään kuuluvien toimintaympäristöjen määrää ja laatua on pidetty lapsen hyvinvointiin vaikuttavina tekijöinä (Salmi & Lipponen 2013: 1). Lasten hyvinvointia seurataan perustuen monenlaiseen tietoon yhteiskunnasta sekä lasten kokemuksista ja elinoloista (Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit 2011: 37). Lasten hyvinvoinnin tilan selvittämiseksi tarvitaankin sekä määrällistä että laadullista tutkimusta. Varsinkin alle kouluikäisten lasten hyvinvoinnista on kuitenkin vielä liian vähän tietoa. (Aira ym. 2014: 132.)

Yhteiskuntaan kiinnittyminen alkaa jo lapsen syntyessä, joten hyvinvointia tulisi tukea jo varhain (Paananen & Gissler 2014: 208). Tutkimuksen lisäksi lasten hyvinvoinnin edistämiseksi tarvitaan monitasoisia toimenpiteitä ja kehittämistyötä (Aira ym. 2014: 131). Lasten hyvinvointi näkyikin esimerkiksi pääministeri Juha Sipilän hallituksen strategisessa ohjelmassa, jossa hallituskauden tavoitteeksi on listattu muun muassa varhaiskasvatuksen kehittäminen lasten hyvinvointia tukevaksi. Lisäksi yhtenä

hallituskauden tavoitteena on lasten ja perheiden omien voimavarojen ja hyvinvoinnin vahvistuminen. (Ratkaisujen Suomi 2015: 20, 21.)

3.2.1 Yleissopimus lapsen oikeuksista

Yhdistyneiden kansakuntien laatimassa lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa kuvataan laajasti lapsen hyvinvointiin liittyviä asioita. Yleissopimukseen on kirjattu sopimusvaltioita velvoittavia säädöksiä lasten oikeuksien toteutumiseksi. Sopimukseen kirjatut lapsen oikeuden koskevat kaikkia lapsia ilman mihinkään lasta, vanhempaa tai muuta laillista huoltajaa koskevaan seikkaan, kuten ihonväriin, kieleen, uskontoon, vammaisuuteen tai sukupuoleen perustuvaa erottelua. Sopimusvaltioiden on turvattava lapselle ja hänen hyvinvointilleen välttämätön huolenpito ja suojelu. Lapsen henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset on turvattava mahdollisimman täysivaltaisesti. Vanhemmilla tai muilla laillisilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä, ja heidän toimintansa on oltava lapsen edun mukaista. Tämän takaamiseksi vanhempia tai muita lapsen huoltajia on autettava heidän kasvatustehtävässään. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991: 2, 3, 6, 18, 19 artikla.)

Lapsen etu on huomioitava muun muassa kaikissa lapsia koskevien julkisen ja yksityisen sosiaalihuollon toiminna. Sopimusvaltioiden on ryhdyttävä toimiin, joilla suojellaan lapsia esimerkiksi laiminlyönniltä, vahingoittamiselta sekä henkiseltä ja ruumiilliselta väkivallalta. Lapsella on oikeus parhaaseen mahdolliseen terveydentilaan, sairauksien hoitoon sekä kuntoutuspalveluihin. Myös ruumiillisesti tai henkisesti vammaisen lapsen tulee saada nauttia hyvästä ja täysipainoisesta elämästä. Sopimusvaltioiden on tunnustettava jokaisen lapsen oikeus henkisen, hengellisen, ruumiillisen, sosiaalisen ja moraalisen kehityksen kannalta riittävään elintasoon. Lapsella on myös oikeus ilmaista mielipiteensä vapaasti, ja lapsen näkemykset tulee ottaa huomioon lapsen ikä- ja kehitystason mukaisesti. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991: 3, 12, 13, 19, 23, 24,

3.2.2 Hyvinvoinnin tila ja ylisukupolvisuus

Yhteiskunnassa on tapahtunut ja tapahtuu erilaisia muutoksia, jotka vaikuttavat lasten hyvinvointiin. Yksi lasten hyvinvointiin vaikuttava seikka on, että väestöpoliittinen hyvinvointi-intressi on kääntynyt pois lapsista ja lapsiperheistä. Kulutusmenoja on leikattu investointien sijaan. Samalla lapsiperheet monimuotoistuvat jatkuvasti esimerkiksi eroperheiden, vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmien sekä lisääntyvän monikulttuurisuuden myötä. Myös eriarvoisuus ja lapsikäyhyys ovat kasvussa. Lisäksi ongelmat kasaantuvat ja siirtyvät sukupolvelta toiselle. Kuitenkin erilaisuuden ymmärtäminen palveluissa vähenee ja ongelmakeskeisyys lisääntyy. Ainoa myönteinen asia tässä on, että riskitekijöitä ja ongelmia osataan tunnistaa yhä varhaisemmassa vaiheessa. Kasvatuksen ja vanhemmuuden haasteet ovat myös kasvaneet, kun mediasta on tullut yksi kasvattaja ja kun perustarpeiden tyydyttäminen on riittämätöntä lasten tultua kuluttajiksi. Samalla lapsiperheillä on aiempaa heikommalla tukiverkostot. Lisäksi lapsi kasvaa eri rinnakkaisissa kehitysyhteisöissä, joiden on rakennettava yhteistyötä keskenään. Myös lapsille asetettujen yhä kovempien vaatimusten lisääntyminen vaikuttaa merkittävästi lasten hyvinvointiin. (Toimiva lastensuojelu 2013: 25, 26, 27.)

Huono-osaisuuden ylisukupolvisuudella tarkoitetaan vanhempien ongelmien jatkumista tai siirtymistä heidän lapsilleen. Ylisukupolvisuus on laaja sosiaalinen ongelma, johon vaikuttavat laajat yhteiskunnalliset tekijät. Ylisukupolvisuuden kierre syntyy perhe- ja yksilötasolla muun muassa biologisten, geneettisten, sosioekonomisten ja psykososiaalisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Lasten hyvinvointiin vaikuttavia ongelmia perheissä ovat esimerkiksi toimeentulovaikkeudet, laiminlyönti ja väkivalta, työttömyys, asumisen ongelmat, vanhempien jatkuva riitely tai avioero, mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä muut terveydelliset ongelmat. Jos perheellä on vaikeuksia jollakin tietyllä elämänalueella, vaikeudet kuitenkin heijastuvat usein laajasti lapsen hyvinvointiin eri elämänalueilla. Vaikka lapsuuden elinoloilla on vaikutusta myöhempien elämänvaiheiden hyvinvointiin, vanhempien ongelmat eivät kuitenkaan suoraan määritä lasten hyvinvointia heidän tulevaisuudessaan. (Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus 2016.)

Muun muassa lasten kasvuympäristön turvallisuudessa on tapahtunut myönteistä, lasten hyvinvointia tukevaa kehitystä. Tilastojen mukaan myös kasvatuskulttuuri kodeissa on

edennyt toivottavaan suuntaan. Kuitenkin tietyt epäkohdat lasten hyvinvoinnissa näyttävät toistuvan vuosittain. (Aira ym. 2014: 42, 129.) Viime vuosina on kiinnitetty enemmän huomiota huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden ehkäisemiseen (Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus 2016). Perheiden elämään on saatava suojaavia tekijöitä ylisukupolvisuuden ketjujen katkaisemiseksi (Yliruka 2016: 3). Esimerkiksi lapsen vahvuuksiin keskittyminen kehityksen ja kasvun arvioinnissa edistää lapsen positiivista kehitystä ja hyvinvointia myös tulevaisuudessa (Salmi & Lipponen 2013: 2). Tärkeää ylisukupolvisuuden ennaltaehkäisyssä on nähdä palveluissa perhe kokonaisuutena ja tukea sekä lasten pärjäämistä että vanhemmuutta. Lisäksi merkittävää on, että tukea järjestetään riittävän varhain. (Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus 2016.) Tulisi myös pohtia, aiheuttaako olemassa oleva palvelujärjestelmämme osaltaan ylisukupolvisia huono-osaisuutta (Yliruka 2016: 29).

4 Erilaiset tuen muodot varhaiskasvatuksessa

4.1 Yleinen tuki

Varhaiskasvatuksessa yleinen tuki luo perustan hoidon, opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuudelle (Kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa 2011: 26). Yleisellä tuella tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa siihen yhdistettyä perhetyötä ja lapsen tukemista ilman ongelmamäärittelyä (Toimiva lastensuojelu 2013: 54). Yleisen tuen piiriin kuuluvat toimet ovat oleellinen osa varhaiskasvatuksessa toteutettavaa ehkäisevää lastensuojelutyötä. Yleinen tuki käynnistyy heti lapsen aloittaessa päivähoiton, ja se on tarkoitettu kaikille lapsille. Yleinen tuki kohdistuu jokaiselle lapselle yksilöllisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaan ja toteutuu ryhmässä ryhmälle laaditun varhaiskasvatussuunnitelman perusteella. Yleisellä tuella tarkoitetaan pedagogisia toimia, kuten kasvatuksen, ympäristön ja vuorovaikutuksen mukauttamista sekä kasvatusyhteisön toiminnan tarkoituksenmukaista kehittämistä. Jotkut lapset tarvitsevat yleisen tuen lisäksi rakenteellisia tukitoimia. (Kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa 2011: 26.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa säädetään monia varhaiskasvatuksessa toteutettavia yleisen tuen toimenpiteitä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan varhaiskasvatus toteutetaan ja varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan. Annettu määräys perustuu

varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatukseen tulee olla tavoitteellinen ja suunnitelmallinen hoidon ja opetuksen kokonaisuus, jossa painottuu pedagogiikka. Jokaiselle lapselle on laadittava oma varhaiskasvatussuunnitelma, johon kirjataan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tukevat toimenpiteet sekä lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet, osaaminen ja yksilölliset tarpeet. Varhaiskasvatussuunnitelmassa huomioidaan lapsen kielellinen, katsomuksellinen ja kulttuurinen tausta. Siihen kirjataan myös mahdollinen kehityksen tai oppimisen tuki ja sen toteuttaminen. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä huoltajan kanssa. Lisäksi lapsen toiveet ja mielipide on selvitettävä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 8, 10.)

4.1.1 Oppimisympäristö

Varhaiskasvatukseen oppimisympäristön on oltava oppimista edistävä, kehittävä, terveellinen ja turvallinen lasten kehitys ja ikä huomioiden. Tällaisen oppimisympäristön luomiseksi varhaiskasvatuksessa tulee toteuttaa erilaisia suunnitelmallisia ja tavoitteellisia toimia. Oppimisympäristöjä on myös suunniteltava ja rakennettava yhdessä lasten kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 16, 31.) Päiväkodin lisäksi eri oppimisympäristöjä voivat olla esimerkiksi kirjastot, museot, metsät, puistot ja julkiset liikennevälineet (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2017: 17).

Varhaiskasvatushenkilöstön on luotava lapseen kunnioittava, vastavuoroinen, luottamuksellinen ja pysyvä vuorovaikutussuhde. Lapsen on saatava tuntee tulevaisuutta ymmärretyksi ja arvostetuksi. Hänen on myös saatava kokea olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Kiusaamista on ehkäistävä ja siihen on puututtava. Varhaiskasvatukseen on edistettävä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä ehkäistävä syrjäytymistä. Monikulttuurisuus nähdäänkin voimavarana ja henkilöstön on luotava moninaisuutta tukeva ilmapiiri. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 14, 16, 19, 21, 30.)

4.1.2 Kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatus perustuu ihmisoikeuksien ja kestävän elämäntavan kunnioittamiseen. Kestävän elämäntavan eri ulottuvuudet on huomioitava. Näitä ovat ekologinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen ulottuvuus. Lasta tulee tukea kasvamaan ihmisyyteen ja ohjata toimimaan arvoperustan mukaisesti. Häntä on ohjattava hyvinvointia ja terveyttä edistäviin elämäntapoihin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 19, 31.) Terveysteen ja turvallisuuteen liittyvistä asioista onkin keskusteltava lasten kanssa. Mielen hyvinvoinnin, unen, liikunnan ja ravinnon merkitystä on käsiteltävä yhdessä. Varhaiskasvatuksessa on tarjottava lapselle täysipainoista ravintoa ja ruokailun on oltava ohjattu sekä tarkoituksenmukaisesti järjestetty. Ruokakasvatuksella edistetään lapsen myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä terveellisiä ja monipuolisia ruokailutottumuksia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 16, 23, 46, 47.)

Liikuntakasvatuksen kautta lasta tulee innostaa monipuoliseen liikkumiseen. Varhaiskasvatushenkilöstön on luotava yhdessä huoltajan kanssa lapselle perusta hyvinvointia ja terveyttä arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elintavalle. Liikunta on tärkeää lapsen terveen kehityksen, kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta. Varhaiskasvatuksessa on toteutettava ohjattua liikuntaa sisällä ja ulkona sekä vältettävä pitkäkestoista istumista. Myös omaehtoisen liikkumisen mahdollisuudet on turvattava. Liikunnan tulee olla monipuolista, lapsilähtöistä, säännöllistä ja tavoitteellista. Ryhmässä liikkuen lapsen sosiaaliset taidot ja itsesäätely kehittyvät. Myös lapsen tunteiden säätelyä ja ilmaisua on ohjattava. Näin lapsi oppii tarvitsemiaan tunteita. Lisäksi oman ja toisen kehon kunnioittamista ja suojelua tulee opettaa lapselle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 23, 46; Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2017: 17.)

Varhaiskasvatuksessa on tuettava lapsen itsenäisyyttä asteittain. Eri taitoja, kuten pukeutumista ja hygieniasta huolehtimista harjoitellaan jatkuvasti. Lasta opetetaan suhtautumaan vastuullisesti ympäristöön ja luontoon sekä huolehtimaan käytössä olevista välineistä ja tiloista. Myös vastuullista median käyttöä oma ja toisten hyvinvointi huomioiden harjoitellaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 23, 41, 44.) Mediakasvatus onkin merkittävää lapsen terveen kehityksen kannalta, kun teknologiaa kehitetään jatkuvasti ja eri mediat ovat helpommin myös lasten saatavilla.

4.1.3 Leikin merkitys

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsella on oikeus hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991: 31 artikla). Lapsella on leikkiin synnynnäiset valmiudet, mutta leikki voi kuitenkin syntyä vain tiettyjen edellytysten vallitessa. Näiden edellytysten täytyessä tarvitaan enää aikuiselta tuleva pieni alkusysäys, jotta leikki voi alkaa. Varhaiskasvatuksessa on turvattava kaikkien lasten mahdollisuudet osallistua leikkeihin omien valmiuksiensa ja taitojensa mukaisesti. Aikuisten tulee luoda oikeanlaiset olosuhteet leikille ja tukea leikin kehittymistä. Kaikkia lapsia kannustetaan mielikuvituksen käyttämiseen, kekseliäisyyteen sekä omaan luovuuteen ja ilmaisuun. (Sinkkonen 2008: 217, 243; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 39; Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2017: 31.)

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen toimintatapa, ja se edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Lapsi oppii leikkiessä tiedostamattaan ja saa leikistä samalla mielihyvää ja iloa. Leikki on lapselle myös turvallinen tapa yrittää ja erehtyä. Yhteisöllisyys kasvaa leikkiessä ja se edistää samalla myönteistä ilmapiiriä lapsiryhmässä. Omaehtoisen leikin lisäksi lapsille tulee järjestää ohjattua leikkiä. Ristiriitatilanteiden ehkäisemiseksi ja lasten välisen vuorovaikutuksen tukemiseksi aikuisen fyysinen ja psyykinen läsnäolo leikin aikana on tärkeää. Aikuinen voi olla itse mukana leikissä tai ohjata leikkiä sivusta. Jotkut leikit eivät pysy aina paikoillaan niille osoitetuissa paikoissa, joten oppimisympäristöjen tulee myös joustaa leikkien myötä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 38, 39.)

Pieni lapsi tutustuu leikkiessään maailmaan ja opettelee siihen sopeutumista leikin kautta. Leikki heijastaa lapsen kehityksen ja elämän eri vaiheita. (Sinkkonen 2008: 218, 219, 224.) Havainnoimalla ja dokumentoimalla leikkiä varhaiskasvattajat saavat tietoa lapsesta ja heidän ymmärryksensä lapsen sisäisestä maailmasta lisääntyy. Lasten leikeistä tehdyt havainnot ovat hyödyksi myös toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 39.) Leikin kautta lapsi voi käsitellä vaikeitakin kokemuksia sekä muita mieltä askarruttavia asioita (Sinkkonen 2008: 236; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 38). Leikissä asiat kääntyvät usein kuitenkin päinvastaisiksi kuin ne todellisuudessa ovat. Joistakin lapsista tulee itsenäisiä liian varhain, jos lapsi joutuu esimerkiksi ottamaan liikaa vastuuta itsestään jo pienenä. Lapsen joutuessa huolehtimaan itsestään hänellä ei ole edellytyksiä leikkiä. Jos

varhainen lapsuus on täynnä kaikkea muuta tekemistä, lapsi ei välttämättä opi koskaan leikkimään. (Sinkkonen 2008: 227, 228, 236.) Varhaiskasvattajien on osattava tunnistaa myös erilaisia leikkiä rajoittavia tekijöitä (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2017: 31).

4.1.4 Kasvatusyhteistyö

Käytämme tässä opinnäytetyössä lähtökohtaisesti termejä *huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö* ja *kasvatusyhteistyö* uusien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden termistön mukaisesti. Edellisissä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa yhteistyöstä käytettiin nimitystä kasvatuskumppanuus, mutta käsite poistui vuonna 2016 voimaan tulleiden uusien perusteiden myötä. Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä ja kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan kuitenkin samaa asiaa. Näemme huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön yhtenä tärkeimmistä ehkäisevän lastensuojelun toimista. Lapsen eri kehitysympäristöjen rakentava, luova ja joustava yhteistyö onkin tärkeää lapsen hyvän kehityksen sekä mahdollisten ongelmien ehkäisyn kannalta (Lyyra 2004: 107). Ongelmien varhainen havaitseminen ja tuen tarjoaminen jo peruspalveluissa eli esimerkiksi päiväkodeissa vähentää lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarvetta (Paavola 2010: 3).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan yksi varhaiskasvatuksen tehtävistä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 14). Yhteistyön tarkoituksena on yhdistää tasavertaisesti ja lapsen edun mukaisesti ammattilaisten teoreettinen tieto ja asiantuntijuus sekä vanhempien kokemuksellinen tieto lapsestaan. Kasvatuksellinen päävastuu on vanhemmilla, mutta varhaiskasvattaja voi osaamisensa ja ammattitaitonsa kautta tukea perheen kasvatustehtävää. (Kekkonen 2012: 42; Junttila 2004: 12.) Yhteistyötä tukevat osapuolten keskinäinen kunnioitus ja luottamus sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus. Myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista, luottamuksellinen ilmapiiri toimii henkilöstön ja huoltajien välisen yhteistyön mahdollistajana. Yhteistyö voi myös tukea vuorovaikutusta huoltajien kesken. Onkin tärkeää, että yhteistyössä huomioidaan lasten yksilöllisten tarpeiden lisäksi perheiden moninaisuus sekä vanhemmuuteen ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 33.)

4.2 Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Lapsen yksilöllinen tuen tarve on tunnistettava ja siihen on vastattava tarkoituksenmukaista tukea järjestämällä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä (Varhaiskasvatuslaki 36/1973 § 2a). Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatusta. Tukea tulee järjestää kaikille sitä tarvitseville lapsille yksilöllisiin tarpeisiin vastaten ja osana päivittäistä varhaiskasvatustoimintaa. Tarkoituksenmukaisuuden lisäksi tärkeää tuen järjestämisessä on johdonmukainen jatkumo. Myös lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät tarpeet sekä lapsen vahvuudet ovat tuen järjestämisen lähtökohtia. Tuen järjestämiseen liittyvät vastuut ja työnjaot sekä itse tukitoimenpiteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lisäksi siihen kirjataan tuen toteuttamistapa ja se, miten tuen tarvetta arvioidaan jatkossa. Tuen riittävyttä ja vaikuttavuutta havainnoidaan, dokumentoidaan ja arvioidaan jatkuvasti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 52, 54.)

Tukitoimilla voidaan edistää lapsen hyvinvointia, kehitystä ja oppimista, kun tuki on järjestetty riittävän varhain ja kohdennetusti. Näin voidaan myös ehkäistä ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Vaikeuksien ehkäisyyn voidaan käyttää erilaisia työtapoja ja pedagogisia järjestelyjä. Pedagogisten järjestelyjen lisäksi tuen järjestämiseen voidaan käyttää rakenteellisia sekä muita hyvinvointiin liittyviä järjestelyjä. Joskus vähäisempi ja lyhytaikaisempi tuki riittää, kun taas jotkut tarvitsevat enemmän tukea säännöllisesti tai useita tuen muotoja samaan aikaan. Tuki voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä, jos se on lapsen edun mukaista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 52, 54.)

Tuki järjestetään yhteistyössä, jossa ovat mukana lapsi, huoltaja, lastentarhanopettaja, erityislastentarhanopettaja ja muu varhaiskasvatushenkilöstö. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella tavalla ikänsä ja kehitystasonsa mukaan. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö korostuu tuen järjestämisessä, mutta lapsen tarvitsema tuki järjestetään, vaikka huoltajat eivät sitoutuisi yhteistyöhön. Kuitenkin esimerkiksi monialaiseen yhteistyöhön ryhdytään ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Tukea voidaan järjestää tarvittaessa myös muista lapsia ja perheitä koskevista palveluista. Tuen järjestämistä koskien onkin tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 52, 53.)

Käytämme tässä opinnäytetyössä pääosin uusien Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista *monialainen yhteistyö* -termiä tarkoittaen samaa aiemmin käytössä olleen moniammatillisuuden käsitteen kanssa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016). Monialaisen yhteistyön ajatellaan usein liittyvän vaativiin asiakastilanteisiin, esimerkiksi sairauden hoitoon tai oppimisvaikeuksien kartoittamiseen. Sosiaali- ja terveydenhuollossa korostetaan monialaisen yhteistyön roolia myös ennaltaehkäisevissä, lapsiperheille tarjottavissa varhaisen tuen palveluissa sekä ehkäisevässä lastensuojelutyössä. Pärnä avaa tutkimuksessaan Anne Edwardsin teoriaa professionaalisen asiantuntijuuden synnyn relationaalisesta luonteesta. Sen mukaan ammatillisuus kehittyy ja asiantuntijuus syntyy ammattilaisten keskinäisessä sekä ammattilaisten ja asiakkaiden välisissä suhteissa. (Pärnä 2012: 4, 5.)

Varhaiskasvatustilain mukaan yksi varhaiskasvatuksen tavoitteista on tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tukea varhaiskasvatuksessa sekä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 15). Kaukoluodon päiväkotien henkilöstölle järjestämien teemahaastattelujen mukaan kasvatusyhteistyö ei käytännössäkään rajoitu päiväkodin sisälle, vaan yhteistyösuhteita on kehitettävä myös varhaiskasvatusjärjestelmän tasolla (Kaukoluoto 2010: 177). Yhteistyön käynnistyminen edellyttää asiakaslähtöisen yhteistyön tarpeen tunnistamista ja halua toimia sen mukaisesti. Monialaisessa työssä lähdetään usein liikkeelle ongelmakeskeisesti, mutta silti sekä työntekijät että asiakkaat kokevat tutkimuksen mukaan työskentelyn edetessä voimaantumista. Työntekijöiden ammatillisuus paranee ja moninaistuu, ja vanhemmat kehittyvät vanhemmuudessa. (Pärnä 2012: 6, 211.)

Tavoitteena monialaisen yhteistyön toteuttamisessa on varmistaa lasten tarpeita vastaavan varhaiskasvatuksen toteutuminen. Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat kaikki sellaiset alueelliset ja paikalliset toimijat, joiden kanssa varhaiskasvatuksessa voidaan tehdä yhteistyötä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 33, 34.) Helsingissä tärkeimpiä yhteistyötahoja lasten hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen tukemisessa ovat lastensuojelu, neuvola ja lapsiperheiden sosiaalipalvelut. Muita yhteistyötahoja ovat muun muassa asukasyhteisöt, järjestöt ja yritykset. Lisäksi yhteistyömalleja kehitetään esimerkiksi ympäristökasvatukseen, liikuntaan ja kulttuuriin liittyen. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2017: 13.)

5 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö sekä myös sitä edeltänyt kasvatuskumppanuus ovat käsitteinä sen verran tuoreita, ettei niistä löydy kovinkaan laajasti tutkimuksia. Valitsimme huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön osalta päälähteiksemme Kekkosen (2012) ja Kaukoluodon (2010) väitöstutkimukset, koska ne täydentävät hyvin toisiaan. Kekkonen on tutkinut kasvatuskumppanuutta selvittämällä kasvattajien näkökulmia suhteistaan ja kohtaamisistaan vanhempien ja lasten kanssa. Tutkimus on tehty sosiaaliseen konstruktionismiin perustuen diskurssianalyysin keinoin. (Kekkonen 2012: 7.) Kaukoluoto on puolestaan tutkinut kasvatusyhteistyötä ja sen kehittämistä historian ja nykytilanteen analysoinnin kautta. Hänen tutkimuksensa selvittää millaisia yhteistyökäytäntöjä on ja miten niitä kehitetään. Aineistoa hän on kerännyt kyselyillä ja haastatteluilla sekä erilaisiin dokumentteihin tutustuen. (Kaukoluoto 2010: 9, 10.) Vaikka Kekkonen ja Kaukoluoto ovat tutkimuksissaan käyttäneet kasvatuskumppanuuden käsitettä, tässä opinnäytetyössä käytämme huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön ja kasvatusyhteistyön käsitteitä uusien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016).

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö ei toteutunut 1980- ja 1990-luvuilla, koska päiväkotilapsuuden ja kotilapsuuden välillä oli vastakkainasettelua (Kekkonen 2012: 29). Viime vuosituhannen loppua kohden huoli lasten ja heidän vanhempiansa lisääntyneestä pahoinvoinnista kasvoi ja 2000-luvulla kasvatuksellinen yhteistyö vanhempien ja päivähoidon välillä on edennyt parempaan suuntaan. Vanhempien ja lasten asemaan, oikeuksiin ja osallisuuteen on alettu kiinnittämään enemmän huomiota. Toistaiseksi on kuitenkin tutkittu hyvin vähän sitä, miten lapset, vanhemmat ja kasvattajat tulkitsevat vuorovaikutuksen, toimijuutensa ja yhteistyösuhteet. (Kaukoluoto 2010: 4; Kekkonen 2012: 24, 29, 37.) Keskitymme tässä opinnäytetyössä lähinnä nykyaikaan ja tulevaisuuden näkymiin, emmekä pohdi historian merkitystä kasvatustyön nykytilaan sen enempää.

5.1 Yhteistyön eri ulottuvuudet

Huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä kuvataan vanhempien valistamisena, kasvatusyhteistyönä, asiantuntijalähtöisyytenä, perhelähtöisyytenä ja lapsilähtöisyytenä (Kekkonen 2012: 8). Jotkin käsitteistä ovat ristiriidassa keskenään, mutta kaikkia kuitenkin sovelletaan käytännössä yhteen. Varhaiskasvatushenkilöstön näkökulmasta hoito- ja kasvatussopimuskeskustelut ovat lasten vanhemmille tärkeitä. Vanhempien kasvatustietoisuutta voidaan tukea sekä edistää hoito- ja kasvatustoiminnan kautta. (Kaukoluoto 2010: 64.) Tämä esimerkki kuvaa hyvin valistamis- ja asiantuntijalähtöistä näkökulmaa. Päiväkotien henkilöstö on kokenut saavansa vanhempien kanssa käydyistä keskusteluista paljon lisää hyödyllistä tietoa lapsesta ja hänen kasvuympäristöstään, ja sen on nähty lisäävän ymmärrystä lasta koskevista asioista (Kaukoluoto 2010: 65). Tämä esimerkki puolestaan todistaa kasvatusyhteistyön hyödyllisyyttä sekä osaltaan myös perhelähtöisyyden toteutumista, jos keskustelu on kahdensuuntaista. Juuri kahdenkeskiset keskustelut, joissa sovitaan yksilöllisistä hoito- ja kasvatuskäytännöistä ovat erittäin tärkeitä perhelähtöisyyden näkökulmasta katsoen (Böök & Vilppo 2004: 31). Lapsen läsnäolo keskustelutilanteissa jakoi henkilöstön näkemyksiä, joten siltä osin lapsilähtöisyyden toteutuminen osana kasvatusyhteistyötä on hieman heikolla pohjalla (Kaukoluoto 2010: 65). Lapsilähtöisen teorian mukaan lapsi pitäisi nähdä subjektina ja oman toimintansa säätelijänä. Kasvatustyöntekijät kuitenkin näkevät lapsilähtöisyyden usein pedagogisena haasteena. (Hiissa 2010: 6.)

Kasvatusyhteistyötä määrittävät läheinen yhteistyö, huoltajien ja kasvattajien yhteiset tavoitteet sekä niihin sitoutuminen. Myös toisiaan täydentävä asiantuntijuus, neuvottelu, rehellisyys ja joustavuus ovat merkittävässä roolissa. Toimiva yhteistyö huoltajien kanssa vaatii päiväkotien henkilöstöltä vahvaa ammatillisuutta sekä aktiivisuutta ja aloitteellisuutta. Kasvatusyhteistyö rakentuu dialogisuuden, kuulemisen, kunnioituksen ja luottamuksen periaatteiden myötä syntyvälle vuorovaikutukselle. Lisäksi kumppanuutta kuvaavat tunteiden ja ajatusten hyväksyminen sekä avoimuus. Henkilöstön täytyy myös aidosti ymmärtää vanhempien lapsi- ja kasvatuskäsitykset sekä kasvatusta ja yhteistyötä koskevat ihanteet, tavoitteet ja arvot. (Kekkonen 2012: 43, 44; Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2017: 13.) Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä henkilöstö siis rakentaa yhdessä vanhempien kanssa sellaista yhteistyötä, jossa aikuiset kotona ja päiväkodissa voivat tehdä ja jakaa havaintoja. Jaettujen havaintojen pohjalta he voivat rakentaa yhteistä ymmärrystä lapsen kehitysvaiheesta ja tarpeista sekä toimia lapsen kasvua tukevalla tavalla.

Päiväkotien henkilöstö on kokenut lapsen tuntemuksen kehittymisen yhdeksi tärkeimmistä yhteistyön osa-alueista. Lapsen tuntemuksen kehittymistä edesauttaa perheen ja lapsen näkeminen kokonaisuutena sekä työntekijöiden ja perheen avoin vuorovaikutus. (Kaukoluoto 2010: 84.) Kasvattajan täytyy omaksua sellainen toimintatapa, jossa hän siirtyy tiedon jakajan roolista dialogiseen vuorovaikutukseen. Dialogisessa kanssakäymisessä perheille tuotetaan myönteisiä, vanhemmuutta vahvistavia ja mikäli mahdollista myös vastavuoroisia kokemuksia vanhemman roolissa toimimisesta. (Kekkonen 2012: 118.) Hyvä yhteistyö vanhempien kanssa syntyy luottamuksen vahvistumisen myötä. Tällöin myös vanhempien ammatillinen kohtaaminen ja vaikeidenkin asioiden esille ottaminen sekä tukeminen, auttaminen ja avun hakemisen ohjaaminen helpottuvat. Kasvatusyhteistyön näkökulmasta tärkeänä nähdäänkin henkilöstön ammatillinen toiminta päivittäisessä yhteistyössä ja lapsikohtaisissa keskusteluissa. Lisäksi tärkeänä pidetään yhteistyön pitkäkestoisuuden ja tavoitteellisuuden vaalimista. (Kaukoluoto 2010: 84, 85.) Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tulee henkilöstön mukaan tulla ilmi toiminnasta, eikä pelkästään sanallisesti (Kekkonen 2012: 107). Onnistunut varhaiskasvatuksen toteuttaminen vaatiikin vanhempien ja työntekijöiden vuorovaikutuksen kehittämistä (Kaukoluoto 2010: 68). Helsingin varhaiskasvatusyksiköissä on otettu käyttöön toiminnallisen osallisuuden malleja, joiden tarkoituksena on vahvistaa varhaiskasvatushenkilöstön ja huoltajien yhteistyötä sekä liittää huoltajat osaksi varhaiskasvatusyhteisöä (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2017: 13). Kaiken tämän toiminnan voidaan nähdä liittyvän vahvasti huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä sitä kautta lapsen tuntemuksen ja edun vahvistamiseen.

5.2 Yhteistyön haasteet

Kasvatusyhteistyöhön ja varhaiskasvatukseen liittyen lapsen edusta ja vanhempien kasvatuksellisesta osallisuudesta huolehtiminen on työntekijän vastuulla. Juuri vastuunjako onkin usein muodostunut yhdeksi haasteeksi huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön toteutumiselle. Vanhempien ja kasvattajien osuuksien ja vastuiden selventäminen sekä määrittely olisi kasvatusyhteistyön näkökulmasta välttämätöntä. Avoimeen osallisuuteen ja vuoropuheluun perustuvassa yhteistyössä vastuunjako ja kotikasvatuksen sekä varhaiskasvatuksen erot voivat kuitenkin jäädä epäselväksi. Näin ollen myös kasvatusyhteistyö voi jäädä näennäiseksi tai yksisuuntaiseksi. (Kekkonen

2012: 44, 45.) Toisena merkittävänä haasteena on ajanpuute. Toimintaa ei aina pystytä muodostamaan lapsikohtaisesti, eikä se ole systemaattista ja tavoitteellista. Keskustelut vanhempien kanssa saattavat jäädä toteuttamatta, eikä hoito- ja kasvatussopimustoiminta rakennu jatkuvaksi prosessiksi. (Kaukoluoto 2010: 66.)

Henkilöstön kokemusten mukaan yhteistyö saattaa olla hyvin kuormittavaa. Usein erilaiset vaativat ongelmat haastavat henkilöstön ammatillisuutta ja sen rajoja. Vanhempien ongelmat, kuten mielenterveydelliset ja taloudelliset ongelmat sekä vanhempien erot heijastuvat lapseen joskus voimakkaastikin. Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö onkin muuttunut moninaisemmaksi ja haasteellisemmaksi. (Kaukoluoto 2010: 67, 85.)

6 Opinnäytetyön toteutus

6.1 Tutkimuskysymys ja kohderyhmä

Tutkimuskysymyksenämme oli, mitä ehkäisevä lastensuojelu varhaiskasvattajien näkemyksen mukaan päiväkodin arjessa on. Samalla selvitimme, miten tietoisia varhaiskasvattajat ovat työnsä lastensuojelullisesti ehkäisevästä ulottuvuudesta ja mitä kehitettävää ehkäisevän työn toteuttamisessa varhaiskasvatuksessa vielä on. Lähdimme etsimään vastausta tutkimuskysymykseen haastattelemalla päiväkodissa työskenteleviä varhaiskasvatuksen ammattilaisia, kuten lastentarhanopettajia, erityislastentarhanopettajia ja lastenhoitajia. Rajasimme kohderyhmäksi erään suurehkon helsinkiläisen päiväkodin varhaiskasvatushenkilöstön. Valitsimme kyseisen päiväkodin, koska sen suuri koko mahdollisti laajemman aineiston hankinnan. Haastattelimme ainoastaan yhden päiväkodin henkilöstöä, mutta pyrimme saamaan mahdollisimman monta näkökulmaa ja laajan käsityksen siitä, miten ehkäisevä lastensuojelu kyseisessä päiväkodissa käsitetään. Näkökulmien moninaisuutta pyrimme varmistamaan ottamalla haastatteluun mukaan eri ammattiryhmien edustajia, emmekä rajanneet kohderyhmää esimerkiksi pelkästään lastentarhanopettajiin. Rajausta tuki myös ajatus siitä, että päiväkodissa toteutettava varhaiskasvatustoiminta itsessään voi olla lastensuojelullisesti ennaltaehkäisevää. Näin ollen kaikki päiväkodissa kasvatustehtävissä työskentelevät ovat tärkeässä roolissa ehkäisevän työn toteuttamisessa. Haastattelutilanteessa seitsemästä haastateltavasta kuusi osallistui

aktiivisesti keskusteluun ja toi esille uusia näkökulmia. Yksi haastateltava myötäili toisten osallistujien näkökulmia, muttei tuonut keskusteluun omia ajatuksiaan.

Aluksi olimme yhteydessä päiväkodin johtajaan, joka kiinnostui aiheestamme ja lupasi esitellä sen työyhteisölle. Lisäksi lähetimme päiväkotiin haastateltaville tarkoitetun informaatiokirjeen, jossa kerroimme opinnäytetyömme aiheesta ja toteutustavasta hieman tarkemmin jo ennakkoon. Alustavasti sovimme päiväkodin johtajan kanssa kolme ryhmähaastattelua, joihin kuhunkin toivoimme noin viittä osallistujaa. Lopulta emme kuitenkaan pystyneet toteuttamaan kuin yhden haastattelun, josta saimme onneksi riittävästi laadukasta aineistoa opinnäytetyötämme varten.

6.2 Aineiston hankinta ja analysointi

Käytimme aineiston keruun menetelmänä ryhmähaastattelua, jonka toteuttamiseen sopii parhaiten laadullinen eli kvalitatiivinen lähestymistapa (Moilanen 1995: 28). Kvalitatiivisesti suuntautuneessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään jotakin ilmiötä syvällisesti, tilastollisten yleistysten sijaan. Tarkoituksena on saada tietoa jostakin paikallisesta ilmiöstä tai etsiä uusia teoreettisia näkökulmia tapahtumiin tai ilmiöihin. Kvalitatiivinen malli on tehokas, kun halutaan selvittää, mitä tutkimuksen kohteena olevat ajattelevat tai miten he kokevat jonkin asian. Haastattelu sopi hyvin opinnäytetyömme aineistonkeruumenetelmäksi, koska se on joustava ja moniin lähtökohtiin sekä tarkoitukseen sopiva. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 182; Hirsjärvi & Hurme 2008: 34, 59.) Puolistrukturoiduissa haastattelussa eli teemahaastattelussa kysymykset ovat kaikille samat, mutta haastateltavat saavat vastata kysymyksiin omin sanoin. Tälle mallille on myös ominaista, että haastattelun jokin näkökanta on lyöty lukkoon, mutta kysymyksiä voi soveltaa tarpeen mukaan vielä haastattelutilanteessa. Vastauksia voidaan siis selventää, syventää ja tarkentaa lisäkysymysten avulla ja haastattelun rakennetta voidaan myös tilanteen mukaan tarvittaessa muokata. Haastattelurungon muodostimme teoriaan pohjaten sekä teoreettisen viitekehyksen perusteella tekemiemme oletusten perusteella. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 35, 47.) Haastattelukysymykset ovat tämän opinnäytetyön liitteenä. Kvalitatiivisella tutkimuksella voidaan saada merkittävää tietoa vain muutamaa henkilöä haastatteleamalla. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 59.) Teemahaastattelu sopi opinnäytetyöhömme hyvin myös siksi, ettei haastattelukertojen määrä ole siinä olennainen. Teemahaastattelussa otetaan huomioon haastateltavien asioille antamat merkitykset ja tulkinat. Tätä menetelmää käytettäessä

huomioidaan myös se, että merkitykset syntyvät ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 48.)

Haastattelujen jälkeen aineistoa voidaan lähestyä monella eri tavalla. Tässä opinnäytetyössä valitsimme menetelmäksi sisällönanalyysin. Sisällönanalyysin mukaan toimiessa aineisto ensin litteroidaan eli kirjoitetaan nauhoitettu haastattelu sanasta sanaan puhtaaksi. Sen jälkeen aineistoa selvennetään, eli siitä poistetaan epäolennaiset, asiaan kuulumattomat osat. Samalla aloimme jo toteuttaa varsinaista analyysiä, jossa aineistosta haarukoidaan olennainen sisältö tiivistetään, teemoitellen, tulkiten ja johdonmukaista narratiivia etsien. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 137, 138, 153.)

Litterointivaihe oli melko työläs ja aikaa vievä, vaikka litteroinnin tarkkuudessa on sisällönanalyysiä käytettäessä joustamisen varaa. Näin ollen emme kiinnittäneet huomiota puheessa esiintyvien taukojen pituuteen, huokauksiin tai eleisiin. Niillä ei sisällönanalyysissä ole vastaavaa merkitystä kuin esimerkiksi keskusteluanalyysissä, eikä niitä tarvinnut merkitä litteroituun tekstiin. Litteroinnin jälkeen kävimme aineiston tarkasti läpi ja etsimme siitä tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia toistuvuuksia ja teemoja. Teemoittelua helpotti se, että toteutimme kaikki opinnäytetyön vaiheet itse. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 138, 140.) Näin ollen tunsimme aineiston jo tässä vaiheessa hyvin. Teemoitteluvaiheessa aineiston kokonaisuus ja kronologisuus pirstoutuu, kun aineisto jaetaan sopivien teemojen alle. Teemoittelun avulla saimme kuitenkin selville erilaisia asiayhteyksiä ja laajempia kokonaisuuksia. Aineiston teemoittelussa käytimme apuna tutkimuskysymystä, siihen liittyviä teemoja tai alakysymyksiä, teoriapohjaa sekä aineistoa itseään. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 142, 148.) Teemoittelemalla aineistoa, siitä etsitään yleisesti toistuvia piirteitä. Niistä suurin osa liittyi ennalta määritettyihin haastattelun teemoihin, mutta myös uusia teemoja nousi esille. Analyysissä esiin nousseet teemat perustuvat vahvasti tutkielman tekijän tulkintoihin. Haastateltavat voivat sanoa saman asian monella eri tavalla, jolloin vastuu niiden yhteneväisyyden tulkinnasta on aineiston analysoijalla. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 173.) Aineiston teemoittelu ei ole analyysin lopullinen tavoite. Sen avulla ja aineistoa yhdistelemällä pyrimme löytämään luokkien välistä säännönmukaisuutta. Näin ollen analyysivaihe ei ole pelkästään aineiston hajottamista, vaan tähän vaiheeseen kuului myös synteesi, kokonaiskuvan luominen ja tutkittavan ilmiön esittäminen uudessa perspektiivissä. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 143, 149.)

6.3 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Tutkimus sisältää aina erilaisia eettisiä ratkaisuja. Tutkimusmenetelmänä haastatteluun liittyy monitasoisia eettisiä ongelmia, kun haastateltaviin ollaan konkreettisesti kontaktissa. Ennen haastattelun toteuttamista anoinme ja saimme Varhaiskasvatusvirastolta tutkimusluvan opinnäytetyömme toteuttamista varten. Ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen tärkeimpiä eettisiä normeja ovat informointiin perustuva suostumus, yksityisyys, luottamuksellisuus ja tutkimuksen seuraukset. Haastateltavilta saatavan suostumuksen tulee olla sellainen, jonka he ovat antaneet saamansa asianmukaisen informaation pohjalta. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 19, 20.) Päiväkodin työntekijät saivat osallistua haastatteluun päiväkodin johtajalle etukäteen lähettämäämme informaatiokirjeeseen tutustumisen pohjalta. Osallistuminen oli siis haastateltaville täysin vapaaehtoista. Päiväkodin johtaja oli haastateltavien mukaan lukenut informaatiokirjeen pikaisesti kokouksessa, joten henkilöstö ei ollut saanut perehtyä kovinkaan tarkasti opinnäytetyöhömmme liittyviin asioihin. Tämän vuoksi joillakin osallistujilla oli aluksi väärää tietoa esimerkiksi haastattelutilannetta koskien. Kerroimme kuitenkin haastattelun alussa osallistujien kannalta tärkeistä opinnäytetyöhön ja haastatteluun liittyvistä asioista sekä vastasimme heidän esittämiinsä kysymyksiin. Tässäkin vaiheessa paikalla olleilla oli siis vielä mahdollisuus valita, halusivatko he osallistua haastatteluun. Toteutimme haastattelun täysin anonymisti, sillä tulosten kannalta ei ollut merkittävää, kuka haastateltavista sanoi minkäkin asian. Anonymiteetin turvaamisella varmistimme sen, että haastateltavat saivat jakaa ajatuksiaan ja kokemuksiaan mahdollisimman vapaasti. Haastattelun anonymiteetilla huomioimme myös raportointivaiheen luottamuksellisuuden säilymisen sekä sen, ettei raportin julkistamisella ole minkäänlaisia seurauksia osallistujien kannalta. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 20.)

Etukäteen huolellisesti suunnittelemallamme haastattelurungolla pystyimme jo ennalta tavoittelemaan haastatteluaineiston laadukkuutta. Teemahaastattelun periaatteiden mukaisesti jätimme haastattelurunkoon kuitenkin joustovaraa sekä tilaa keskustelulle ja lisäkysymyksille. Haastattelun lopussa olisi hyvä katsoa kysymysrunko vielä kerran läpi ja esittää tarvittaessa lisäkysymyksiä. Tämä jäi meiltä kuitenkin tekemättä, ja mieleemme tuli vasta haastattelun jälkeen kysymys, jonka olisimme halunneet osallistujille esittää. Seuraavan haastattelun peruuntumisen vuoksi meillä ei ollut enää mahdollisuutta lisätä kysymystä haastattelurunkoomme. Saimme mahdollisuuden vain yhden haastattelun toteuttamiseen, joten varmistimme haastattelun laadukkuuden toteutumisen teknisten

välineiden toimivuudella. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 184.) Suunnittelimme etukäteen tarkasti haastatteluun liittyvän teknisen puolen toteuttamisen. Käytimme haastattelun taltiointiin kämmentallenninta, jonka paristot oli vaihdettu, toimivuus tarkistettu ja asetukset säädetty tarkoituksenmukaisiksi. Teknisten ongelmien varalta käytimme haastattelun taltioinnin varmistamiseksi matkapuhelimen äänitustoimintoa. Taltiointivälineiden sijoittaminen haastattelutilaan oli myös päätetty ennen haastattelua kokeilemalla. Seurasimme haastattelun lomassa teknisen välineistön toimivuutta. Kaikki haastatteluaineisto on ollut digitaalisessa muodossa, ja aineistoa on säilytetty salasanojen takana. Aineistoa on käytetty vain tähän opinnäytetyöhön. Tuhoamme kaiken digitaalisen aineiston opinnäytetyön julkistamisen jälkeen.

Tutkimuksen luotettavuus näkyy muun muassa huolellisessa litteroinnissa (Hirsjärvi & Hurme 2008: 20). Aloitimme litteroinnin tekemisen pian haastattelun jälkeen, sillä se parantaa haastatteluaineiston laatua. Litteroimme aineiston sanatarkasti ja alusta loppuun samalla tavalla. Yksi luotettavuutta heikentävä seikka on, jos vain osaa haastateltavista on haastateltu. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 185.) Tarkoituksenamme oli pitää kolme ryhmähaastattelua, joista vain yksi lopulta toteutui. Näin ollen otanta oli pienempi kuin olimme etukäteen suunnitelleet. Haastatteluun osallistuneet olivat kuitenkin eri lapsiryhmistä ja eri ammattiryhmien edustajia. Edellä mainitun perusteella voimme todeta saaneemme haastattelusta monipuolisia ja koko tutkimuspäiväkotia edustavia näkökulmia. Opinnäytetyössämme on esillä vain yhden päiväkodin ääni, joten tulokset eivät välttämättä ole yleistettävissä. Toisaalta ehkäisevää lastensuojelutyötä tulisi toteuttaa suunnilleen samojen periaatteiden mukaisesti kaikissa Suomen päiväkodeissa.

7 Opinnäytetyön tulokset

Olimme määritelleet ennalta haastattelulle teoriaan ja sen pohjalta muodostamiimme oletuksiin perustuvia teemoja, joiden perusteella haastattelun kysymysrunko muodostettiin. Haastatteluaineistoa luokiteltaessa esiin ei tullut selkeitä uusia teemoja, mutta valittujen teemojen sisältä nousi kuitenkin esille sellaisia asioita ja asiayhteyksiä, joita emme olleet osanneet kysyä. Näin ollen menetelmävalintaamme voi pitää onnistuneena.

7.1 Päiväkodin toiminta

Päiväkodin tärkeimmiksi tehtäviksi haastateltavat linjasivat kasvatuksen ohella ennen kaikkea hyvistä perushoidosta ja turvallisesta lapsuudesta huolehtimisen. Nämä päiväkodin perustehtävät voidaan nähdä lastensuojelullisesti ennaltaehkäisevinä. Kuten haastattelussa nousi esille, varhaiskasvatuksen perustehtävät edesauttavat lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lasten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin liittyen esiin nousivat myös osallisuus, itsetuottamus ja onnellisuus. Hyvien vuorovaikutussuhteiden ja osallisuuden kautta haastateltavat ajattelivat lasten oppivan luottamaan itseensä ja muihin. Näin ollen lasten itsetunnon ja minäkuvan koettiin vahvistuvan, mikä taas edesauttaa lasten hyvinvointia. Fyysistä hyvinvointia pidettiin ehkä itsestään selvyytenä, koska sitä ei haastattelussa avattu juuri lainkaan. Fyysiseen hyvinvointiin panostaminen kuitattiin perushoidon käsitteen alle, vaikka se onkin erittäin tärkeä osa kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Ja semmonen vaikka, että ruokailussa huomaa että, et mä voin ki istua ton lapsen vieressä, et se hyötyy tästä ku mä huomion sitä ja juttelen...

Päiväkodin toimintaa haastateltavat kuvasivat pedagogisesti suunniteltuna. Pedagogisen toiminnan joustavuutta pidettiin kuitenkin tärkeänä ja jäykkää suunnitelmista kiinni pitämistä puolestaan mahdollisesti haitallisena. Suunnitelmallisen pedagogiikan rinnalla haastateltavat pitivät erittäin tärkeänä lasten huomioimista, aitoa läsnäoloa ja tarpeiden tunnistamista arjen jokapäiväisissä tilanteissa. Haastateltavien mukaan toimintaa arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti lasten tarpeiden mukaisesti havainnointiin sekä vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön pohjaten.

Haastateltavat pitivät lapsiryhmien pientä kokoa hyödyllisenä monille lapsille suoraan ja välillisesti. Porrastetun pienryhmätoiminnan puolesta puhuttiin muun muassa sen lapsia rauhoittavan vaikutuksen takia. Myös kiireetön ilmapiiri koettiin tärkeäksi sekä lasten että aikuisten hyvinvoinnin kannalta. Lisäksi keskustelussa nousi esille se, että aikuinen pystyy huomioimaan lapsia paremmin sekä antamaan heille enemmän yksilökohtaista aikaa ja huomiota, kun ryhmät ovat pieniä ja toiminta rauhallista. Tällaisen toiminnan kautta lasten koettiin saaneen onnistumisen kokemuksia ja tarvitsemansa tuen sekä kykenevän keskittymään toimintaan paremmin.

Haastattelusta nousi yleisesti päiväkotitoiminnan tulevaisuuteen liittyviä huolenaiheita. Ryhmäkokojen kasvu ja ryhmien rakenne, tilojen toimivuus ja tarkoituksenmukaisuus sekä henkilökunnan vähäisyys mietityttivät haastateltavia. Kaikki edellä mainittu koettiin huolestuttavaksi nimenomaan lasten näkökulmasta. Haastateltavat olivat huolissaan varsinkin sellaisten lasten hyvinvoinnin takaamisesta, jotka tarvitsevat kielellistä tai jotakin muuta tukea.

Ei lasketa, että kolme aikusta, ni sul pitää nyt olla se kaksikytyks lasta ja tilaa on sitte se yks viistoist neliöö, ni se ei oo enää oikeen lapselle sitte.

7.2 Mielikuvia ehkäisevästä lastensuojelusta

Konkreettisiksi ehkäisevän lastensuojelun toimiksi nostettiin aluksi lähinnä yhteistyö erilaisten päiväkodin ulkopuolisten tahojen kanssa. Haastateltavat eivät ensin huomioineet tarjoamaansa tukea suoranaisesti ehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta, vaikka toiminnan tavoitteet vastaavatkin pitkälti samoihin haasteisiin. Eräässä ryhmässä toimi esimerkiksi viikoittain kaksi eritasoista kielikerhoa, motorista kehitystä tukeva jumppakerho ja vuorovaikutustaitoja edistävä kerho. Tällaisen suunnitelmallisen, pedagogisen toiminnan lisäksi haastateltavat kuvasivat, kuinka he tarjoavat arjen eri tilanteissa huomiota ja tukea lapsille. Kaikki edellä kuvattu toiminta miellettiin osaksi päiväkodin arkea, mutta toiminnan lastensuojelullisesti ennaltaehkäisevää vaikutusta haastateltavat eivät kuitenkaan tuoneet selkeästi esille tässä kontekstissa. Keskustelun edetessä myös päiväkodin toiminnan lastensuojelullisesti ehkäisevä aspekti aukesi. Haastattelusta ilmenikin, että rutiininomaista arkea, hyviä sosiaalisia suhteita ja päiväkodin toiminnan mahdollistamia uusia, positiivisia kokemuksia pidettiin suojaavina tekijöinä ehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta.

Sit joilleki lapsillehan on pelkästään se, et he ovat täällä päiväkodissa ja on se rytmi mikä, niinku tulee semmonen päivärytmi ja vertais niinku, et tulee ehkä vietyä sitä lasta jonnekki muiden lasten kanssa. Ja pienryhmät ja kaikki tällaset toiminnat.

Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö nousi haastattelussa vahvasti esille osana ehkäisevää lastensuojelua. Yhteistyöhön liittyen myös lasten

varhaiskasvatussuunnitelmien tekemistä ja niiden kuljettamista aina kouluun siirtymiseen asti pidettiin haastattelun perusteella tärkeänä. Lähtökohtaisesti haastateltavat pitivät varhaista ongelmiin puuttumista sekä ongelmien ennaltaehkäisyä tärkeänä ja kauas kantavana syrjäytymisen ehkäisynä. Päiväkodissa ei haastateltavien mukaan haluta ajatella mahdollisia ongelmia lähtökohtaisesti lastensuojelullisesta näkökulmasta. Kuitenkin ehkäisevän lastensuojelun sekä lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun käsitteellinen ero tuntui keskustelun edetessä usein unohtuvan. Haastateltavat kertoivatkin välillä myös sellaisista tilanteista, joissa heillä oli herännyt huoli lastensuojelun tarpeeseen liittyen. Yleisellä tasolla lastensuojelun konsultointi ja muutenkin avoin yhteistyö eri tahojen kanssa koettiin lasten kannalta hyödylliseksi. Haastattelusta kuitenkin ilmeni, että yhteistyön toimivuudessa esimerkiksi lastensuojelun ja koulun kanssa on erinäisiä haasteita.

7.3 Sosiaalinen kestävä kehitys ja leikin merkitys

Haastattelusta nousi esille selkeä näkemys siitä, että sosiaalista kestävä kehitystä pidetään tärkeänä arvona varhaiskasvatustoiminnassa. Haastateltavat pohtivat, että sosiaaliseen kestäväan kehitykseen liittyvät päiväkodin yleiset ja yhteiset arvot sekä käytännöt, joita jokainen työntekijä sitoutuu noudattamaan. Samojen arvojen ja käytäntöjen tulisi haastateltavien mukaan siirtyä myös uusille työntekijöille ja sijaisille, jotta lapset voisivat kokea turvallista pysyvyyttä ympäristössään. Vaikka tätä näkemystä pidettiin tärkeänä, sen toteutumisessa nähtiin vielä parantamisen varaa.

Lapsikohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat koettiin haastattelun perusteella merkittäväksi osaksi sosiaalista kestävä kehitystä. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ja sitä myötä lapsia koskevat, kasvatuksen kannalta olennaiset tiedot, kulkevat lasten mukana taaperoiästä aina kouluun asti. Lisäksi ne kulkevat eri päiväkotien välillä, mikäli lapsi siirtyy päiväkodista toiseen. Pysyvyys osana sosiaalista kestävä kehitystä nousi vahvasti esille myös liittyen lasten ja aikuisten välisiin keskinäisiin suhteisiin. Päiväkodissa halutaan haastateltavien mukaan huolehtia siitä, että lapsilla pysyy kiinteät ja turvalliset suhteet henkilökuntaan sekä toisiin lapsiin. Näihin tavoitteisiin pyritään huolehtimalla siitä, että lapsilla olisi tuttuja ihmisiä ympärillään, vaikka he vaihtaisivatkin lapsiryhmää päiväkodin sisällä. Pysyvien suhteiden merkityksen haastateltavat näkivät positiivisena myös perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyen. Haastattelun perusteella vanhempien ja päiväkodin

henkilökunnan välinen luottamus on yleensä parempi, jos he ovat tunteneet toisensa pitkään. Luottamuksen koettiin helpottavan yhteistyötä ja toimintaa yleisesti sekä edistävän lasten hyvinvointia.

Sosiaaliseen kestävään kehitykseen liittyen haastateltavat pitivät tärkeänä myös lasten välistä ryhmäytymistä. Ryhmäytymistä edesauttaa vahvasti leikki, johon lapsilla tulee päiväkodissa olla mahdollisuus yksin ja yhdessä toisten kanssa. Haastateltavat pitivät leikkiä monestakin syystä yhtenä merkittävimmistä tekijöistä ongelmien ehkäisyyn liittyen. Leikkiä pidettiin lapsille ominaisena tapana toimia sekä oppia uutta esimerkiksi sosiaalisista suhteista. Leikki nostettiin esiin lapsille tärkeänä toimintana, jossa he pystyvät rentoutumaan sekä sitoutumaan toimintaansa. Lisäksi haastateltavat kertoivat lasten kykenevän käsittelemään vaikeitakin asioita leikin kautta. Näin ollen lasten hyvinvointiin liittyvät huolet saattavat tulla ilmi leikkien aiheista ja tilanteisiin voidaan puuttua.

Kun se [lapsi] saa leikkiä ja pystyy sitoutuun leikkiin ja oleen siinä mukana, ni se on kaikista parasta lapselle.

7.4 Monialainen yhteistyö sekä kehityksen ja oppimisen tuki

Haastateltavat näkivät monet erilaiset tuen muodot tärkeänä osana päiväkodin toimintaa ja huomioivat myös tuetun toiminnan ennaltaehkäisevän vaikutuksen lastensuojelun näkökulmasta. Muun muassa kuvien käyttäminen toiminnan ja toimintaympäristön selkeyttämiseksi koettiin hyödylliseksi kaikille lapsille, eikä pelkästään niille, joilla on esimerkiksi kielellisiä vaikeuksia. Haastateltavat pitivät tärkeänä lasten havainnointia ja toiminnan arviointia. Edellä mainitut sekä yhteistyö huoltajien kanssa nähtiin vahvana perustana lapsia yksilöllisesti palvelevalle toiminnalle. Näitä asioita haastateltavat kertoivat noudatettavan aina ennen muita tukitoimenpiteitä myös silloin, kun lapsesta herää kehitykseen tai oppimiseen liittyvä huoli.

Päiväkodin sisällä pystytään haastattelun perusteella vastaamaan moniin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen pedagogisella toiminnalla ja tuella sekä erilaisilla lapsiryhmän rakenteellisilla ratkaisuilla nähtiin jo itsessään olevan merkittävä rooli lasten kasvun tukemiseen liittyen. Niiden lisäksi konkreettisiksi päiväkodissa tarjottaviksi tuen muodoiksi listattiin muun muassa avustajat, suomi toisena kielenä -opetus, integroitu

ryhmä, erityisryhmä ja erityislastentarhanopettajan ammattitaito. Edellä mainittuja sekä muuta monialaista yhteistyötä pidettiin haastattelun perusteella vahvasti ehkäisevän lastensuojelun toimintana.

Keltot, kiertävät erityisopettajat, jotka kiertää havainnoimassa ja tukemassa niinku ryhmän toimintaa.

Haastateltavat pitivät arvokkaana verkostoja ja tietoa palvelutarjonnasta. Tärkeäksi koettiin, että perheet osataan tarvittaessa ohjata oikeiden, lapsia tukevien palvelujen piiriin. Esimerkeiksi nousivat perheneuvola, neuvolapsykologi ja kuntouttavan puolen palvelut. Toimintaterapia ja puheterapia nostettiin merkittäviksi palveluiksi myös sen takia, että niitä pystytään toteuttamaan päiväkodin tiloissa, jolloin kynnys palvelujen käyttämiseen on matala. Varhaiskasvatussuunnitelmat nousivat haastattelussa esille monialaiseen yhteistyöhönkin liittyen, koska varhaiskasvatussuunnitelmat siirtyvät lasten mukana kouluihin. Koulun kanssa tehtävästä yhteistyöstä nostettiin esille siirtopalaverit osana varhaista puuttumista ja näin ollen merkittävänä ehkäisevän lastensuojelun toimena.

7.5 Yhteistyö huoltajien kanssa

Päiväkodin ja lasten huoltajien välinen yhteistyö miellettiin haastattelun perusteella selkeästi merkittävimmäksi ehkäisevän lastensuojelun toimeksi. Yhteistyötä kerrottiin toteutettavan päiväkodissa monella eri tasolla, ja sen tavoitteena on perheiden sekä ennen kaikkea lasten hyvinvointi. Haastattelusta tuli ilmi, että yhteistyö huoltajien kanssa käynnistyy jo aloituskeskustelussa, joka pidetään ennen kuin lapsi aloittaa päiväkodissa. Sen jälkeen yhteistyötä ovat päivittäiset kuulumisten vaihtamiset lasten tuonti- ja hakutilanteissa. Säännöllisesti pidettävien varhaiskasvatussuunnitelma -keskustelujen ja vanhempainiltojen nähtiin vielä syventävän yhteistyötä. Lisäksi haastateltavat nostivat erilaiset tapahtumat ja juhlat sekä aktiivisen vanhempaintoimikunnan osaksi yhteistyötä.

Perheiden ja vanhempien jaksamisen tukeminen koettiin haastattelun perusteella oleelliseksi tavoitteeksi yhteistyölle, koska perheiden jaksamisen nähtiin edesauttavan myös lasten hyvinvointia. Yhteistyön alkuvaiheessa haastateltavat pitivät tärkeänä molemminpuolisen luottamuksen luomista. Haastattelusta nousi esiin vahva näkemys siitä, että luottamuksen muodostumista edistää aito kiinnostus perheiden kuulumisiin

sekä työn tekeminen määrätietoisesti. Välillä luottamuksen eteen voi joutua työskentelemään paljonkin. Yhteistyö ei välttämättä ole aina mutkatonta, kun perheiden toimintatavat ja arvot saattavat olla hyvinkin erilaisia. Haastattelun perusteella luottamus muodostuu sitä vahvemmaksi, mitä pidempään yhteistyö jatkuu. Haastateltavien mukaan kasvatuksellisia ratkaisuja tulee pohtia yhdessä vanhempien kanssa. Tärkeänä pidettiin, etteivät työntekijät varhaiskasvatuksen ammattilaisina ryhdy päämääröimään asiantuntijan roolissa, vaan kunnioittavat vanhempien näkemyksiä. Tärkeänä pidettiin kuitenkin myös rohkeaa puuttumista mahdollisimman varhain, jos tilanne niin vaatii.

Et ollaan kiinnostuneita miten perheillä menee ja miten sillä lapsella menee ja muualla kuin päiväkodissa ja näkyyhän se päiväkodissa jos lapsella menee huonosti tai perheellä menee huonosti, ni kyllä se rupee näkyy. Lisää havainnointia, seuraaminen ja se avoin vuorovaikutus vanhempien kanssa.

Kaikkea huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvää toimintaa pidettiin haastattelun perusteella osana ehkäisevää lastensuojelutyötä, mikäli siitä on apua lapselle. Haastateltavien mukaan arjessa tulee melko usein vastaan sellaisia tilanteita, joissa vanhemmat pyytävät esimerkiksi kasvatuksellista apua tai tukea varhaiskasvatuksen ammattilaisilta. Mikäli asiaa ei ole mahdollista käsitellä välittömästi, vanhemmat voivat soittaa päiväkotiin tai sopia tapaamisen päiväkodin työntekijän kanssa. Asian kiireellisyydestä riippuen tapaamisen järjestäminen onnistuu haastateltavien mukaan yleensä jopa samalle päivälle. Avoimuus nähtiin ensisijaisen tärkeänä lasten edun kannalta. Kun vanhempia askarruttavista asioista on keskusteltu avoimesti, varhaiskasvattajat pystyvät kuulemansa mukaan tukemaan tai ohjaamaan perheen oikeiden palveluiden piiriin.

Sovitaan joku molemmille sopiva aika, että yleensä se järjestyy ihan samana päivänä tai seuraavana

Haastattelusta kävi ilmi, ettei yhteistyö huoltajien ja päiväkodin välillä aina toimi. Haastateltavat kertoivat, että jotkut vanhemmat eivät esimerkiksi halua kertoa päiväkodissa perheen tai lapsen asioista mitään, jolloin perhettä on hyvin vaikeaa tukea. Yhteistyön intensiteetillä ei koettu olevan suurta merkitystä, jos lapsi voi hyvin. Joskus on myös tilanteita, joissa lapsesta herää päiväkodissa huoli, eivätkä vanhemmat tee

asian eteen mitään tai kieltävät huolen aiheen. Tällaisiin tilanteisiin varhaiskasvattajat joutuvat kertomansa mukaan puuttumaan aina. Vastahakoisen käyttäytymisen saatetaan haastateltavien mukaan mieltää kertovan ongelmista, jotka voivat johtaa lastensuojelullisiin toimiin. Tällaisissa tilanteissa haastateltavat kertoivat aina käyttävänsä tarkkaa harkintaa ja käyvänsä keskustelua tiimin sekä esimiehen kanssa ennen toimenpiteisiin ryhtymistä. Mikäli tällainen tilanne tulee vastaan, haastateltavat kertoivat myös ilmoittavansa toimenpiteistä vanhemmille etukäteen. Haastattelussa korostettiin myös sitä, ettei lastensuojelullisiin toimiin ryhdytä koskaan ilman perusteluita. Etusijalla päätöksiä tehdessä on aina lapsen hyvinvointi.

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä on haastattelun perusteella paljon hyvää, mutta myös kehitettävää nähtiin vielä löytyvän. Haastateltavat kokivat ensimmäisen kehityskohteen olevan heti varhaiskasvatuksen aloituksessa. Vanhemmat sekä varhaiskasvatuksen ammattilaiset pitivät hyvänä asiana, että vanhemmilla olisi mahdollisuus olla pidempään päiväkodissa yhdessä lapsensa kanssa, kun lapsi aloittaa päiväkodin. Haastateltavat kokivat, että aloitus olisi siten turvallisemman tuntuinen sekä vanhemmille että ennen kaikkea lapsille. Haastateltavien mukaan kehitys on kuitenkin jo menossa oikeaan suuntaan. Myös päiväkodin aloituksen jälkeisiä vierailupäiviä pidettiin hyvänä asiana yhteistyön kannalta.

Haastateltavat toivoivat valmiita tietopaketteja olemassa olevista tukimuodoista ja palveluista. Varhaiskasvattajat kokivat, että tietopaketti helpottaisi heidän työtään merkittävästi, koska palvelukenttä on tällä hetkellä levällään eri organisaatioiden alla. Haastateltavat ajattelivat, että tietopaketit voitaisiin esitellä esimerkiksi aloitus- tai varhaiskasvatussuunnitelma -keskusteluissa tai vanhempainilloissa. Ehkäisevän lastensuojelun kannalta vanhempainillat tosin nähtiin haastattelun perusteella huonoina, koska vanhempainilloista puuttuvat usein juuri ne perheet, jotka tarvitsevat eniten tukea. Lopuksi haastateltavat halusivat vastuuttaa ja kannustaa vanhempia aktiivisuuteen. Esimerkiksi aktiivinen vanhempaintoimikunta nähtiin hyvänä ehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta. Siellä vanhemmat pääsevät verkostoitumaan ja voivat saada vertaistukea toisilta vanhemmilta.

8 Johtopäätökset

Varhaiskasvatuksen henkilöstö toi esiin monia ehkäisevään lastensuojeluun liittyviä teemoja. Heillä ei kuitenkaan ollut selkeää kuvaa, mitä kaikkea ehkäisevä lastensuojelu päiväkodin toiminnassa voi pitää sisällään. Useat teemat tulivatkin ilmi heidän kuvatessaan päiväkodin toimintaa yleisellä tasolla. Monialainen yhteistyö sekä ennen kaikkea huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tunnistettiin osaksi ehkäisevää lastensuojelutyötä. Päiväkodin toiminnan lastensuojelullisesti ennaltaehkäisevän ulottuvuuden tiedostamisessa sekä eri tahojen kanssa tehtävässä yhteistyössä on näkemyksemme mukaan edelleen parantamisen varaa, mutta kehitystä on jo tapahtunut. Aineistomme perusteella vaikuttaa siltä, ettei varhaiskasvatushenkilöstö enää koe olevansa yhtä vahvasti ulkopuolisena lastensuojeluun liittyvästä yhteistyöstä kuin vuonna 2010 tehdyn tutkimuksen mukaan. Huomion arvoista ja tärkeää se on siksi, että varhaiskasvatustoiminnalla on keskeinen asema lapsiperheiden arjen seuraamisessa sekä mahdollisuuksissa auttaa lapsia ja perheitä luontevien kontaktien kautta. (Paavola 2010: 25.)

Päiväkodin toimintaa kuvatessaan haastateltavat eivät huomioineet tarjoamaansa tukea suoranaisesti lastensuojelullisesti ennaltaehkäisevänä, eikä ehkäisevää sekä lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua osattu kaikissa asiayhteyksissä erotella. Keskustelu siirtyikin moneen otteeseen käsittelemään lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toimia. Haastattelusta ilmeni, että ehkäisevän lastensuojelun voisi päiväkodin arjessa tiedostaa ja ottaa huomioon myös suunnittelutyössä vielä nykyistä paremmin. Päiväkodeissa on myös aiemman tutkimuksen mukaan ollut liian vähän tietoa ehkäisevästä lastensuojelusta ja sen sisällöistä (Paavola 2010: 12). Ehkäisevän lastensuojelun elementtejä tuli kuitenkin paljon ilmi esimerkiksi yleiseen päiväkodin toimintaan ja leikin merkitykseen liittyen. Jotkut haastateltavien näkemyksistä vaikuttivat intuition perustuvilta, ja joitakin asioita pidettiin itsestään selvinä tai perusteltiin kokemustiedolla.

Päiväkodin pedagogisesti suunniteltu päivittäinen toiminta on lastensuojelun näkökulmasta vahvasti ennaltaehkäisevää. Myös erilaiset kehityksen ja oppimisen tuen muodot edistävät lasten yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia. Kehityksen ja oppimisen tukeen liittyen haastattelusta tuli esille erilaisia kieltä, motoriikkaa ja vuorovaikutustaitoja edistäviä, päiväkodissa toteutettavia toimenpiteitä. Oikea-aikaisella ja hyvin kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla

voidaan myös ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 52.) Tarjottavan tuen on mahdollisuuksien mukaan oltava subjektiivista, lasten leimautumisen välttämiseksi. Pedagogisesta näkökulmasta, myös yksilöllisen huomion tarjoaminen ja osallisuuden mahdollistaminen ovat lastensuojelullisesti ennaltaehkäisevää toimintaa. Osallisuuden kautta lapsille kehittyy ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista. Juuri lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta vahvistavatkin osallisuutta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 30.)

Leikin tärkeydestä kaikki haastattelun osallistujat olivat yhtä mieltä ja leikkiä sivuttiinkin moneen otteeseen. Mahdollisuus leikkiin on lastensuojelullisesti ennaltaehkäisevää, koska leikkiessään lapsi oppii tärkeitä tunnetaitoja ja sosiaalisia käyttäytymismalleja, joiden myötä lapsen hyvinvointi kasvaa. Onkin tärkeää, että lapsuus saadaan elää rauhassa lapsena. Jos lapsi joutuu ottamaan liikaa vastuuta itsestään tai hänen elämänsä on täynnä muuta tekemistä, lapsella ei ole edellytyksiä leikkiä, eikä hän opi leikkimisen tärkeää taitoa välttämättä koskaan. (Sinkkonen 2008: 228). Lisäksi haastateltavat kertoivat lasten kykenevän käsittelemään vaikeitakin asioita leikin kautta, joten lasten hyvinvointiin liittyvät huolet saattavat tulla esille leikkien aiheista ja tilanteisiin voidaan puuttua. Aikuisten tuleekin luoda oikeanlaiset olosuhteet leikille ja tukea leikin kehittymistä. (Sinkkonen 2008: 243).

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö nousi haastattelun perusteella oletetusti yhdeksi merkittävimmistä päiväkodissa toteutettavan ehkäisevän lastensuojelun muodoista. Yhteistyöhön liittyvät päivittäisten kuulumisten vaihtaminen huoltajien kanssa sekä yksilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien laatiminen nousivat aineistosta vahvimpina yksittäisinä toimenpiteinä. Juuri kasvatushenkilöstön teoreettisen tiedon ja vanhempien kokemuksellisen tiedon yhdistäminen lapsen edun mukaisesti on aiemmassakin tutkimuksessa nähty olevan yhteistyön päätavoitteena (Kekkonen 2012: 42). Vuonna 2016 uudistuneet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet eivät tuoneet tähän näkökulmaan muutosta. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Lisäksi avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa toimivan yhteistyön haastavissa tilanteissa, kuten huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 33.) Yhteistyöhön liittyvää avoimuutta ja luottamusta pidetään erittäin tärkeänä paitsi varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, aineistomme perusteella myös

varhaiskasvatushenkilöstön keskuudessa. Haastateltavat kertoivat arjessa tulevan kuitenkin vastaan tilanteita, joissa he tekevät melko pitkällekin vietyjä tulkintoja huoltajien käyttäytymisen perusteella. Esimerkiksi yhteistyöhön liittyvän haluttomuuden saatetaan tulkita kertovan perheen sisäisistä ongelmista. Tällaisissa tulkinnoissa on aina olemassa riski, etteivät ne välttämättä osu oikeaan. Esimerkin kaltaisissa tilanteissa avoin vuorovaikutus ei toteudu kummankaan osapuolen toimesta. On huomionarvoista, että vaikka kasvatushenkilöstö painottaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista avointa yhteistyötä, se ei aina toteudu käytännössä edes heidän oman toimintansa osalta. Mikäli vastuunjako ja kotikasvatuksen sekä varhaiskasvatuksen välillä on jäänyt epäselväksi, saattaa myös kasvatusyhteistyö jäädä näennäiseksi tai yksisuuntaiseksi (Kekkonen 2012: 45). Huoltajien ja kasvatushenkilöstön välisestä yhteistyöstä on hyötyä vain, kun vuorovaikutus on luontevaa ja voidaan keskustella myös arkipäivän huoliin liittyvistä asioista (Böök & Vilppo 2004: 71). Toimivaa huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä voidaan pitää myös aineistomme perusteella vahvasti osana ehkäisevää lastensuojelua.

Monialainen yhteistyö tunnistettiin haastattelussamme ehkäiseväksi lastensuojeluksi lasten kehitystä tukevien palveluiden osalta sekä sosiaalisen kestävän kehityksen näkökulmasta. Monialaisuudesta puhuttaessa ehkäisevä lastensuojelu nähtiin lähinnä palveluohjauksena, eikä niinkään yhteistyönä, jossa päiväkodin henkilöstö olisi aktiivisena osapuolena. Ehkäisevän lastensuojelun palveluissa korostuu monipuolisuus, portaittaisuus ja matalan kynnyksen saatavuus. Lastensuojelun keskusliiton selvityksen mukaan koetaan kuitenkin, ettei palveluita ole käytössä riittävästi. Selvityksen mukaan lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun määrittämiä avohuollon tukitoimia toivottaisiin voitavan käyttää myös ilman lastensuojelun asiakkuutta. (Paavola 2010: 23.) Haastattelemamme kasvatushenkilöstö nosti tässä kontekstissa esille muun muassa yhteistyön neuvolan, kuntouttavien palveluiden sekä koulun kanssa. Myös päiväkodin sisäinen monialainen yhteistyö huomioitiin. Se sisältää esimerkiksi erityislastentarhanopettajan ja suomi toisena kielenä -opetuksen.

Koulun kanssa tehtävä yhteistyö nähtiin myös kestävän kehityksen näkökulmasta merkittävänä. Varhaiskasvattajat kokivat, että lapsia kyetään tukemaan paremmin, kun heitä koskeva tieto siirtyy päiväkodeista kouluihin varhaiskasvatussuunnitelmien ja siirtopalavereiden muodossa. Sosiaaliseen kestäväan kehitykseen panostamisen nähtiin haastattelumme perusteella olevan lasten hyvinvoinnin kannalta tärkeää. Näin ollen se voidaan nähdä myös osana ehkäisevää lastensuojelua. Kestävän kehityksen

näkökulmasta luotettava, turvallinen ja pysyvä ympäristö nähtiin lasten hyvinvointia edistävänä. Ehkäisevä lastensuojelu näkyy siis myös rakenteellisena toimintana.

Kasvatushenkilöstö on usein kaivannut lastensuojeluun liittyvää koulutusta (Paavola 2010: 25). Aineistostamme ilmeni, että koulutuksiin pääsee osallistumaan hyvin, mikäli on oma-aloinen ja aktiivinen. Kuitenkin juuri lastensuojeluun liittyviä koulutuksia kaivataan lisää, jotta tietopohja esimerkiksi päiväkodin mahdollisuuksista ennaltaehkäisyyn kasvaisi ja toimintaa voitaisiin suunnitella entistä tavoitteellisemmin. Monialaiseen yhteistyöhön kaivattiin myös kehitystä, lähinnä aktiivisemmän ja avoimemman yhteistyön suuntaan.

9 Pohdinta

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää, mitä ehkäisevä lastensuojelutyö päiväkodin arjessa varhaiskasvatushenkilöstön näkökulmasta on. Tarkoituksenamme oli saada selville, kuinka tietoisia varhaiskasvattajat ovat työnsä lastensuojelullisesti ehkäisevästä ulottuvuudesta, mikä ehkäisevän työn merkitys varhaiskasvatuksessa on ja onko varhaiskasvatuksessa toteutettavassa ehkäisevässä työssä mahdollisesti kehittämisen tarvetta. Etsimme vastauksia näihin kysymyksiin haastatellen helsinkiläisen päiväkodin varhaiskasvatushenkilöstöä ryhmä- ja teemahaastattelun menetelmiä käyttäen. Litteroimme haastattelusta saamamme aineiston, jonka analysoimme sisällönanalyysin menetelmin.

Koska ehkäisevällä lastensuojelulla ja varhaiskasvatuksella on yhteisiä tavoitteita, näemme varhaiskasvatuksen merkittävänä ympäristönä ehkäisevän työn toteuttamisessa. Sosiaali- ja terveysalan palvelujärjestelmän painopistettä siirretään jatkuvasti ehkäisevän työn suuntaan ja ehkäisevän työn merkitys onkin ollut viime aikoina paljon esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksenteossa. Olemme kumpikin käyneet sosionomin lastentarhanopettajan kelpoisuuteen vaadittavat opinnot, mutta kiinnostuneet opintojen aikana lastensuojeluun liittyvistä asioista lastensuojelussa suorittamiemme työharjoitteluiden kautta. Aihe valikoitui siis myös sen perusteella, että saimme opinnäytetyössämme yhdistettyä varhaiskasvatukseen ja lastensuojeluun liittyviä asioita.

Alkuperäinen suunnitelmamme oli toteuttaa yhteistyöpäiväkodissa kolme ryhmähaastattelua, joille saimmekin sovittua sopivat ajankohdat päiväkodin johtajan kanssa. Ensimmäiseen haastatteluun ei kuitenkaan ilmestynyt kuin yksi työntekijä. Emme haastatelleet häntä, sillä halusimme pitää menetelmänä ryhmähaastattelun. Yksi haastatteluista taas peruuntui päiväkodin puolelta, eikä heillä ollut aikaa haastattelujen toteuttamiseen muina ajankohtina. Jouduimme siis tyytymään yhteen ryhmähaastatteluun, johon osallistui kuitenkin onneksi seitsemän varhaiskasvattajaa, jotka edustivat eri lapsi- ja ammattiryhmiä. Yhdestäkin ryhmähaastattelusta saimme laadukasta ja kattavaa aineistoa tutkimuskysymykseemme vastaamiseksi. Yhteistyö ja yhteydenpito tutkimuspäiväkodin kanssa ei muutenkaan toiminut mutkattomasti, minkä vuoksi emme päässeet etenemään opinnäytetyöprosessimme kaikissa vaiheissa toivotulla tavalla. Tilanteiden mukaan joustamisen tuloksena prosessi eteni kuitenkin lopulta suunnitellussa aikataulussa.

Opinnäytetyön tuloksissa huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö nousi oletetusti yhdeksi merkittävimmistä päiväkodissa toteutettavan ehkäisevän lastensuojelutyön muodoista. Myös monialainen yhteistyö huomioitiin merkittävänä tekijänä. Päiväkodin pedagogisesti suunniteltu päivittäinen toiminta on lastensuojelun näkökulmasta vahvasti ennaltaehkäisevää. Siihen näyttää liittyvän vahvasti muun muassa leikki ja erilaiset kehityksen ja oppimisen tuen muodot. Toiminta edistää lasten yhdenvertaisuutta, ja samalla voidaan myös ehkäistä lasten ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016: 52). Tuloksista se, ettei ehkäisevä lastensuojelu toteudu vielä kaikilta osin sillä tavalla, jolla sen pitäisi toteutua vastasi meidän taustaoletuksiamme. Voimme tämän opinnäytetyön perusteella kuitenkin todeta, että monet varhaiskasvatukseen kuuluvat arkiset toimet ovat osa päiväkodin ehkäisevää työtä.

Ryhmä- ja teemahaastattelu olivat kokemuksemme mukaan tässä opinnäytetyössä tarkoituksenmukaisia menetelmävalintoja saamiemme tulosten saavuttamiseksi. Olisimme kuitenkin halunneet pitää enemmän kuin yhden haastattelun, jotta olisimme voineet muokata kysymysrunkoa haastattelukertojen välillä sopivammaksi laadukkaan ja kattavan aineiston saamisen kannalta. Tämä ei kuitenkaan valitettavasti ollut mahdollista. Pidetyin haastattelun jälkeen tuli onneksi mieleen vain yksi kysymys, jonka olisimme vielä halunneet kysyä. Olimmekin suunnitelleet haastattelun kysymysrunгон hyvin onnistuneesti. Haastattelutilanne sujui myös ongelmitta, koska kaikki haastatteluun liittyvät asiat oli suunniteltu etukäteen. Ennen haastattelua olimme tehneet keskenämme

selkeään vastuunjaon ja suunnitelleet tarkasti haastattelussa käytettyihin teknisiin välineisiin liittyvät asiat. Olimme ajatelleet haastateltaville tarkoitetun informaatiokirjeen menevän luontevasti perille päiväkodin johtajan kautta, joka olikin luvannut välittää kirjeen henkilöstölle. Päiväkodin henkilöstö ei kuitenkaan ollut saanut mahdollisuutta perehtyä informaatiokirjeeseen kunnolla, minkä vuoksi lähettämällämme kirjeellä ei ollut lopulta kovinkaan paljon arvoa. Kävimme informaatiokirjeessä kerrottuja asioita läpi ennen haastattelua kaikkien haastatteluun tulossa olleiden paikalla ollessa. Kävi ilmi, ettei vapaana olleet työntekijät olleet tulleet ensimmäiseen haastatteluun, koska heille oli jäänyt käsitys, että haastattelu videoitaisiin. Informaatiokirjeessä olimme kuitenkin kertoneet, että haastattelut nauhoitetaan ja opinnäytetyö toteutetaan täysin anonyymisti.

Sisällönanalyysi sopi aineiston tarkasteluun erittäin hyvin, sillä sen avulla pystyimme erottelamaan keskeiset aineistosta esiin nousseet teemat. Opinnäytetyömme tulokset koskevat vain yhtä helsinkiläistä päiväkotia, joten saadut tulokset eivät välttämättä ole yleistettävissä. Saatu aineisto on kuitenkin kerätty, litteroitu ja analysoitu asianmukaisesti esimerkiksi etiikan ja luotettavuuden näkökulmista. Toivomme opinnäytetyömme lisäävän varhaiskasvattajien tietoisuutta työnsä lastensuojelullisesti ehkäisevästä ulottuvuudesta. Lisäksi tarkoituksenamme on herättää niin lasten parissa toimivat kuin lapsia koskevista asioista päättävät näkemään ehkäisevän työn merkityksen yksilöiden ja yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta. Jos opinnäytetyön prosessi olisi laajempi, olisimme voineet haastatella useampien helsinkiläisten päiväkotien varhaiskasvattajia. Jatkotutkimuksena voisikin esimerkiksi selvittää, miten ehkäisevä lastensuojelutyö ilmenee laajemmin helsinkiläisten päiväkotien toiminnassa. Näiden tulosten saamisen jälkeen voisi pohtia, tuleeko ehkäisevän lastensuojelutyön ulottuvuutta tehdä näkyvämmäksi varhaiskasvatuksessa sekä miten ehkäisevää työtä voitaisiin mahdollisesti kehittää. Aiheesta voitaisiin tehdä myös vertailua esimerkiksi eri kaupunkien välillä.

Lähteet

Aira, Tuula, Hämylä, Riikka, Kannas, Lasse, Aula, Maria Kaisa & Harju-Kivinen, Raija 2014. Lasten hyvinvoinnin tila kansallisten indikaattoreiden kuvaamana.

Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:4. Lapsiasiainvaltuutettu. Saatavana osoitteessa: <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/lasten_hyvinvoinnin_tila.pdf>. Luettu 10.10.2017.

Alila, Kirsi, Eskelinen, Mervi, Estola, Eila, Kahiluoto, Tarja, Kinon, Jarmo, Pekuri, Hanna-Mari, Polvinen, Minna, Laaksonen, Reetta & Lamberg, Kirsi 2014.

Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevan työryhmän tueksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Koulutuspolitiikan osasto. Saatavana osoitteessa: <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75258/tr12.pdf?sequence=1>>. Luettu 13.10.2017.

Böök, Katriina & Vilppo, Leila 2004. Kohti kumppanuuttako? Väitöskirja.

Erityispedagogiikan laitos. Jyväskylän yliopisto. Saatavana osoitteessa: <<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/7865/G0000632.pdf?sequence=1>>. Luettu 26.2.2017.

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Helsingin kaupunki. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala. Saatavana osoitteessa:

<https://www.hel.fi/static/liitteet/kasvatuksen-ja-koulutuksen-toimiala/Varhaiskasvatus/HKI_VASU_FIN_A4_sivuittain_DIGI_100dpi.pdf>. Luettu 18.10.2017.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hiissa, Tiia 2010. Lapsilähtöistä kasvatusta rakentamassa. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Tampereen yliopisto. Saatavana osoitteessa:

<<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/81895/gradu04530.pdf?se>>. Luettu 27.2.2017.

Huhtanen, Kristiina 2004. Varhainen puuttuminen — ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. Teoksessa Keskinen, Soili & Virjonen, Heli (toim.): Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 188–210

Hujala, Eeva, Puroila, Anna-Maija, Parrila, Sanna & Nivala, Veijo 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. 1. painos. Vantaa: Edufin.

Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus 2016. Lapset, nuoret ja perheet. Työn tueksi. Nuorten syrjäytyminen. Terveiden ja hyvinvoinnin liitto. Saatavana osoitteessa: <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/huono-osaisuuden-ylisukupolvisuus>. Luettu 8.10.2017.

Junttila, Henna 2007. Uusia polkuja päivähoitoon: Kasvuntarve-projekti vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukena. Johdanto. Teoksessa Keskinen, Soili & Virjonen, Heli (toim.): Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 12–14.

Kaukoluoto, Eeva 2010. Onko varhaisen tuen päiväkotiki mahdollinen? Väitöskirja. Käyttäytymistieteiden laitos. Helsingin yliopisto. Saatavana osoitteessa: <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19878/onkovarh.pdf?sequence=1>>. Luettu 26.2.2017.

Kekkonen, Marjatta 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Väitöskirja. Kasvatustieteiden laitos. Tampereen yliopisto. Saatavana osoitteessa: <<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66856/978-951-44-8708-8.pdf?sequence=1>>. Luettu 26.2.2017.

Kyrönlampi-Kylmänen, Taina 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.

Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit 2011. Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011: 3. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan

osasto. Valtioneuvosto. Unigrafia. Saatavana osoitteessa:

<<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75502/tr3.pdf?sequence=1>>.

Luettu 8.10.2017.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007.

Lastensuojelun käsikirja 2016. Työprosessit. Mitä on lastensuojelu?. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 25.1.2016. Saatavana osoitteessa:

<<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>>.

Luettu 12.10.2017.

Lyyra, Virpi 2004. Vuorovaikutus kasvun tukena. Vanhemmuutta vahvistavia keskusteluja päivähoidossa - perheterapeuttisia näkökulmia kasvatuskumppanuuteen. Teoksessa Keskinen, Soili & Virjonen, Heli (toim.): Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 106–124.

Moilanen, Liisa 1995. Ryhmähaastattelu työyhteisössä. Työterveyslaitos. Helsinki: Miktor.

Paananen, Reija & Gissler, Mika 2014. Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 208–214.

Paavola, Auli (toim.) 2010. Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ja Talentia. Saatavana osoitteessa:

<[https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-](https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf)

[keskusliitto/Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf](https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf)>. Luettu 2.10.2017.

Puonti, Annamaija, Saarnio, Tuula & Hujala, Anne 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Pärnä, Katariina 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Väitöskirja. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Turun yliopisto. Saatavana osoitteessa:

<<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/77506/AnnalesC341Parna.pdf?sequence=1>>. Luettu 26.2.2017.

Ratkaisujen Suomi 2015. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Saatavana osoitteessa: <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netiti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82>. Luettu 8.10.2017.

Salmi, Saara & Lipponen, Lasse 2013. Lapsen voimavarat hyvinvoinnin edistäjinä. Alle kouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukeminen vanhempien, päivähoidon ja neuvolan yhteistyöllä. Soccan työpapereita 2013:1. Socca - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Saatavana osoitteessa: <http://www.socca.fi/files/3128/Lapsen_voimavarat_hyvinvoinnin_edistajina_-_raportti.pdf>. Luettu 8.10.2017.

Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa 2011. Järjestämisen periaatteet. Espoon suomenkielinen varhaiskasvatus. Espoo: Suomenkielinen varhaiskasvatus- ja opetuslautakunta. Saatavana osoitteessa: <<http://www.espoo.fi/download/noname/%7B31BD13D1-0D8C-4E1E-922D-73B37C8886E9%7D/25253>>. Luettu 12.10.2017.

Toimiva lastensuojelu 2013. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavana osoitteessa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126183/Toimiva%20lastensuojelu%20loppuraportti_final_19062013.pdf?sequence=1>. Luettu 12.10.2017.

Varhaiskasvatuslaki 36/1973. Annettu Helsingissä 19.1.1973.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Helsinki: Opetushallitus. Saatavana osoitteessa: <http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf>. Luettu 25.2.2017.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Annettu Helsingissä 16.8.1991.

Yliruka, Laura (toim.) 2016. Puheista tekoihin!. Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Työpaperi 20/2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavana osoitteessa:
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130733/ty%C3%B62016_20_Puheista%20tekoihin_WEB.23.6.16.pdf?sequence=1>. Luettu 8.10.2017.

Haastattelun kysymysrunko

- Kertoisitteko lyhyesti, mitä teidän työhönne päiväkodissa kuuluu?
 - Mitkä asiat koette tärkeimmiksi työssänne?
- Mitä tulee mieleen ehkäisevästä lastensuojelusta?
 - Mitä se pitää sisällään?
- Mitä ehkäisevällä lastensuojelulla päiväkodissa tarkoitetaan?
 - Koetteko tekevänne ehkäisevää lastensuojelutyötä?
- Mitkä ovat varhaiskasvatuksen tavoitteet?
(huomioiko yhdistävän tekijän lastensuojeluun?)
- Millaisia konkreettisia ehkäiseviä toimia työssänne näkyy?
 - Leikin merkitys?
 - Kestävän kehityksen painotuksen merkitys?
(ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen)
 - Erilaiset tuenmuodot varhaiskasvatuksessa?
- Mikä on ehkäisevän työn merkitys päiväkodissa/ miksi se on tärkeää?
 - Näkykö päivittäisessä toiminnassa?
 - Näkykö varhaiskasvatussuunnitelmissa?
- Miten vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä toteutetaan päiväkodissanne?
 - Mitkä ovat kasvatuskumppanuuden tavoitteet? (Toimiiko käytännössä?)
 - Liittyykö niihin lastensuojelullisia tulokulmia?
- Mihin asioihin pitäisi kiinnittää enemmän huomiota? Mitä pitäisi kehittää?
 - Lastensuojeluun liittyen...?
- Oletteko saaneet tarpeeksi koulutusta ehkäisevään lastensuojeluun liittyen?
 - Millaista koulutus on ollut?

Haastattelu saa lopullisen muotonsa vasta haastattelutilanteessa.

Informaatiokirje haastateltaville

Hei päiväkodin väki!

Opiskelemme Metropolia ammattikorkeakoulussa sosionomeiksi ja lastentarhanopettajiksi (AMK). Teemme tutkimuksellista opinnäytetyötä, jonka tavoitteena on selvittää päiväkodin kasvatushenkilöstön kokemuksia päiväkodissa tehtävästä ehkäisevästä lastensuojelutyöstä. Lisäksi haluamme selvittää, mitä ehkäisevän työn muotoja päiväkodissa voisi vielä kehittää.

Teoriaan nojaten pidämme varhaiskasvatuksen perustehtävää mitä suurimmissa määrin lastensuojelullisesti ehkäisevänä, koska tavoitteet ovat molemmissa osittain samat. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten hyvinvointia ja turvata tasapainoinen kehitys ja kasvu. Näiden tavoitteiden toteutuessa voitaneen puhua ehkäisevästä lastensuojelusta. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973 § 2a ja Lastensuojelulaki 417/2007 § 4.) Olemme valinneet tutkimuksemme menetelmäksi ryhmähaastattelut, jotka nauhoitetaan. Ryhmähaastattelut toteutetaan noin viiden hengen ryhmissä teemahaastattelun menetelmää käyttäen. Jokainen haastateltava saa siis vastata kysymyksiin omin sanoin ja keskustelua voidaan käydä hyvin vapaamuotoisesti. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Toivomme kuitenkin mahdollisimman monen osallistuvan haastatteluun, jotta tutkimuksen tulokset olisivat mahdollisimman monipuolisia ja luotettavia. Haastatteluja järjestetään noin kolme kertaa, joista jokainen haastateltava osallistuu yhteen. Haastattelut on tarkoitus toteuttaa kevään 2017 aikana, ja tarkemmista haastatteluajatauluista ilmoitetaan myöhemmin.

Tutkimuksessa ei käytetä minkäänlaisia tunnistetietoja, joten osallistuminen on täysin anonymia. Lisäksi ehkäisevää lastensuojelutyötä päiväkodissa käsitellään vain yleisellä tasolla, joten yksittäistapauksia ei tutkimuksessa tuoda ilmi. Kaikki tutkimukseen liittyvä aineisto säilytetään niin, etteivät ulkopuoliset pääse niihin käsiksi. Tutkimuksen päätyttyä, viimeistään 30.11.2017, kaikki aineisto hävitetään.

Mikäli haluatte lisätietoja haastatteluista tai tutkimuksestamme, vastaamme mielellämme kysymyksiinne! Kiitos vaivannäöstänne ja kiinnostuksestanne tutkimustamme kohtaan,

Laura Korpikoski & Mikael Larimo